

EHISTO

Przecięcie szlaków historycznych Europy służące
edukacji międzykulturowej i medialnej

Projekt LLP-Comenius
Listopad 2012 – Październik 2014

Podręcznik do modułu

Rezultat 7.3.

W zależności od ilości czasu, jaki będzie przeznaczony na szkolenie E-Histo wśród przyszłych nauczycieli, można wykorzystywać cały podręcznik lub poszczególne jego części.

Program
Uczenie się
przez całe życie

Ten projekt został zrealizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Projekt lub publikacja odzwierciedlają jedynie stanowisko ich autora i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za umieszczoną w nich zawartość merytoryczną.

Wersja nr	Autor, instytucja	Data/Ostatnia aktualizacja
1	<i>Prof. Dr. Susanne Popp, University of Augsburg Miriam Hannig, University of Augsburg (kierownik zbioru zadań)</i>	15/09/2013
2	<i>Prof. Dr. Susanne Popp, University of Augsburg Miriam Hannig, University of Augsburg (kierownik zbioru zadań)</i>	16/12/2013
3	<i>Prof. Dr. Terry Haydn, University of East Anglia (kierownik pilotażu i twórca ostatecznej wersji podręcznika)</i>	28/04/2014

Indeks

I. Struktura seminarium dla przyszłych nauczycieli EHISTO	3
II. Ogólne cele projektu EHISTO	4
III. Czego uczestnicy powinni nauczyć się w ramach szkolenia EHISTO dla przyszłych nauczycieli historii	5
IV. Pytania do seminarium dla przyszłych nauczycieli	6
V. Struktura seminarium	8
VI. Materiały źródłowe i rekomendowana bibliografia	23

Załączniki

Arkusze ćwiczeniowy 1: Popularne czasopisma historyczne (PCH): Znaczenie słowa „popularne”?

Arkusze ćwiczeniowy 2: Popularne czasopisma historyczne (PCH): jako element kultury historycznej społeczeństwa

Arkusze ćwiczeniowy 3: Tematy historyczne wspólne dla Europy (EHC)

Arkusze ćwiczeniowy 4: Lista najpopularniejszych kwestii kluczowych PCM w porównaniu międzynarodowym

Arkusze ćwiczeniowy 5: Wykorzystanie historii w życiu codziennym (Schörken)

Arkusze ćwiczeniowy 6: Popularne czasopisma historyczne i idea świadomości historycznej

Arkusze ćwiczeniowy 7: Kompetencje międzykulturowe i perspektywy transnarodowe w nauczaniu historii

Arkusze ćwiczeniowy 8: Kryteria jakościowe w nauczaniu historii

Arkusze ćwiczeniowy 9: Odróżnianie artykułów naukowych od popularnych

Arkusze ćwiczeniowy 10: Kryteria wykorzystywane do analizowania koncepcji historii zawartych w PCH

Arkusze ćwiczeniowy 11: Struktura EHISTO: Analiza PCH

Arkusze ćwiczeniowy 12: Porównanie przystępności językowej i zrozumienia artykułów dotyczących tego samego tematu historycznego, zawartych w PCH i podręcznikach szkolnych

Arkusze ćwiczeniowy 13: Stosowanie metaforycznego języka w popularnych magazynach historycznych (PCH): Tropy literackie / semantyczne figury retoryczne

Arkusze ćwiczeniowy 14: Co literatura specjalistyczna mówi o PCH ... Niektóre znaczące cechy prezentacji historii w popularnych czasopismach historycznych

Arkusze ćwiczeniowy 15: Umiejętności krytycznej analizy mediów

Podręcznik do modułu szkolenia przyszłych nauczycieli

Popularne czasopisma historyczne w perspektywie transnarodowej – wkład mediów w edukację międzykulturową

I. Struktura seminarium dla przyszłych nauczycieli EHISTO

Niniejszy podręcznik do modułu szkolenia przyszłych nauczycieli jest jednym z rezultatów projektu EHISTO (Przekięcie szlaków historycznych Europy słuące edukacji międzykulturowej i medialnej). Skierowany jest on do specjalistów zajmujących się szkoleniem przyszłych nauczycieli, prowadzących seminaria historyczne dotyczące tematów związanych z EHISTO. Moduły zostały podzielone zgodnie z Procesem Bolońskim. Uwzględnionych zostało czternaście etapów, z których każdy jest opracowany dla zajęć trwających po 2 x 45 minut. W zależności od ilości czasu, jaki będzie przeznaczony na szkolenie E-Histo wśród przyszłych nauczycieli, można wykorzystywać cały podręcznik lub poszczególne jego części

Podręcznik do modułu szkolenia przyszłych nauczycieli: Struktura

<p>1. Podręcznik do modułu</p> <p>I. Struktura seminarium EHISTO szkolenia dla przyszłych nauczycieli</p> <p>II. Ogólne cele projektu EHISTO</p> <p>III. Czego uczestnicy powinni nauczyć się w ramach szkolenia EHISTO dla przyszłych nauczycieli historii</p> <p>IV. Pytania do seminarium dla przyszłych nauczycieli</p> <p>V. Struktura seminarium</p> <p>A. Różnorodność i specyficzne formy prezentacji historii w Europie</p> <p>B. Analiza krytyczna mediów odnosząca się do transnarodowej wizji historii i międzykulturowych kompetencji historycznych</p> <p>C. Opracowanie własnych materiałów do nauczania / uczenia się, słuących do</p>	<p>2. Materiał do nauki</p> <p>I. Zbiory zadań</p> <p>A. Zbiór zadań 2: Badanie wyjściowe</p> <p>B. Zbiór zadań 3: Materiały dla uczniów i podręczniki dla nauczyciela</p> <p>II. Arkusze ćwiczeniowe (Załącznik)</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 1: Popularne czasopisma historyczne (PCH): Znaczenie słowa „popularne”?</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 2: Popularne czasopisma historyczne (PCH): jako element kultury historycznej społeczeństwa</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 3: Tematy historyczne wspólne dla Europy (EHC)</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 4: Lista najpopularniejszych kwestii kluczowych PCH w porównaniu międzynarodowym</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 5: Wykorzystanie historii w życiu codziennym (Schörken)</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 6: Popularne czasopisma historyczne i idea świadomości historycznej</p>
--	--

<p>dalszego nauczania wspólnych tematów historycznych w perspektywie międzykulturowej i krytycznej analizy mediów</p> <p>VI. Materiały źródłowe i rekomendowana bibliografia</p>	<p>Arkusze ćwiczeniowy 7: Kompetencje międzykulturowe i perspektywy transnarodowe w ramach nauczania historii</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 8: Kryteria jakościowe w nauczaniu historii</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 9: Odróżnianie artykułów naukowych od popularnych</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 10: Kryteria wykorzystywane do analizowania koncepcji historii zawarte w PCH</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 11: Struktura EHISTO: Analiza PCH</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 12: Porównanie przystępności językowej i zrozumienia artykułów dotyczących tego samego tematu historycznego, zawartych w PCH i podręcznikach szkolnych</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 13: Stosowanie metaforycznego języka w popularnych magazynach historycznych (PCH): Tropy literackie / semantyczne figury retoryczne</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 14: Co literatura specjalistyczna mówi o PCH ... Niektóre znaczące cechy prezentacji historii w popularnych czasopismach historycznych</p> <p>Arkusze ćwiczeniowy 15: Umiejętności krytycznej analizy mediów</p>
--	---

II. Ogólne cele projektu EHISTO

Aktywne obywatelstwo europejskie musi być budowane w oparciu o powszechną świadomość wspólnego dziedzictwa europejskiego oraz o wspólne wartości, a także szacunek do odmienności, może w tym pomóc zintegrowanie różnych doświadczeń narodowych. Szkolenie dla przyszłych nauczycieli historii musi tu odegrać kluczową rolę, ponieważ w całej Europie podejście do kwestii historycznych nadal opiera się o koncepcje narodowe. Na polu dydaktyki historii wpływ, jaki na postrzeganie przez uczniów historii wywierają pozaszkolne, komercyjne sposoby przedstawiania kwestii historycznych w środkach masowego przekazu, nie zyskał jeszcze odpowiedniego uznania pomimo, iż powszechnie wiadomo, że komercyjna historia publiczna w znaczący sposób wpływa na odbiorców-laików, oraz że szczególnie młodzi ludzie często nie posiadają jeszcze kompetencji niezbędnych do dokonania krytycznej oceny i odkodowania komunikatów zawartych w historii przedstawianej w środkach masowego przekazu. Dlatego odpowiednie połączenie coraz bardziej rozwijanych kompetencji międzykulturowych i krytycznego nastawienia względem mediów w kontekście obcowania z dziedzictwem europejskim musi dopiero nastąpić. Projekt EHISTO uważa, że powyższe wyzwanie nie może być już dłużej ignorowane.

EHISTO łączy kompetencje obywatelskie z kompetencjami międzykulturowymi oraz z krytycznym podejściem do mediów. W projekcie wykorzystano popularne czasopisma historyczne jako przykłady umożliwiające przedstawienie sposobu, w jaki historia jest prezentowana przez środki masowego przekazu z następujących powodów:

1. Czasopisma podlegają prawom komercji.
2. Reprezentują one medium, z którego korzystają uczniowie, jak i nauczyciele, uwzględniające wiele bardzo aktualnych tematów pozwalających na łatwe włączenie do programu nauczania (co jest związane z periodycznością czasopism). Ponadto, czasopisma prezentują medialność zgodną z programem nauczania (tekst, zdjęcia dokumentalne, grafiki) i są łatwo dostępne do wykorzystania w klasie.
3. Popularne czasopisma historyczne w Europie są – w przeciwieństwie do innych charakteryzujących się przeznaczeniem komercyjnym produktów medialnych (np. filmów, gier video i komiksów) – z jednej strony mocno nakierowane na rynki krajowe. Z drugiej strony, czasopisma publikowane w różnych krajach w wielu przypadkach zajmują się tymi samymi tematami (np. słynnymi postaciami; wydarzeniami mającymi wpływ na całą Europę, takimi jak wojny, zawarcie pokoju, rewolucje; zjawiska transnarodowe, np. migracje, wymiana kulturowa, religie, ruchy społeczne i polityczne).

Zajmowanie się wspólnymi dla Europy tematami w klasie może wzmocnić świadomość kulturową uczniów poprzez umożliwienie im odniesienia ich własnej lokalnej, regionalnej i narodowej percepcji historii do punktów widzenia funkcjonujących w innych krajach.

Z tego względu popularne czasopisma historyczne oferują najlepsze warunki dla transnarodowego, międzykulturowego i wielojęzycznego porównania narodowych koncepcji historii.

Zamiarem projektu EHISTO jest wykonanie istotnego kroku w kierunku zwiększenia krytycznego rozumienia dyskursu historycznego obecnego w komercyjnych środkach masowego przekazu i rozwijanie otwartego obywatelstwa europejskiego poprzez dostarczenie niezbędnych narzędzi do nauczania historii. Innowacyjny potencjał projektu EHISTO polega na ścisłym połączeniu świadomości różnorodności dziedzictwa europejskiego oraz, z jednej strony, kompetencji międzykulturowych i kompetencji analizy mediów zajmujących się historią, z drugiej strony, wykorzystania przy tym przykładu „Tematów historycznych wspólnych dla Europy” publikowanych w popularnych czasopismach historycznych. Wiąże się to z rozwijaniem „świadomości kulturowej” i „kompetencji społecznych i obywatelskich”, jak również „kompetencji międzykulturowych” jako kompetencji kluczowych dla wskazywania społecznych i historycznych podstaw, które tworzą społeczeństwa obywatelskie, a w przyszłości dla możliwości postrzegania tych społeczeństw z wielu perspektyw.

Projekt EHISTO analizuje sposób przedstawiania historii w popularnych mediach oraz kwestię odpowiedzialności społecznej i politycznej dziennikarzy, jak również innych osób (w szczególności nauczycieli), prezentujących historię za pośrednictwem mediów komercyjnych. Projekt stanowi odpowiedź na skomercjalizowany sposób przedstawiania historii, którego znaczenie stale rośnie oraz jest reakcją na fakt, że przedstawienia te, nie zawsze spełniające normy UE dotyczące nauczania historii, mogą mieć trwały wpływ na rozumienie historii przez młode pokolenie.

Podręcznik jak prowadzić seminarium projektowe

Niniejszy podręcznik oferuje nie tylko ogólne podstawowe informacje na tematy takie, jak „historia transnarodowa w Europie”, „kompetencje międzykulturowe” i „kultura prezentacji historii w komercyjnych środkach masowego przekazu”, lecz również opisuje proces wdrażania tych tematów do akademickiego szkolenia dla przyszłych nauczycieli historii.

Seminarium projektowe składać się będzie z trzech części:

- A. Różnorodność i specyficzne formy kultur historii w Europie
- B. Analiza krytyczna mediów odnosząca się do transnarodowej kultury historii i międzykulturowych kompetencji historycznych
- C. Opracowanie własnych materiałów dydaktycznych służących do dalszego nauczania wspólnych tematów historycznych w perspektywie międzykulturowej i krytycznej analizy mediów

III. Czego uczestnicy powinni nauczyć się w ramach szkolenia EHISTO dla przyszłych nauczycieli historii

Seminarium projektowe umożliwia biorącym w nim udział przyszłym nauczycielom

- rozpoznać ich narodowe spojrzenie na historię i zrozumieć je - co stanowi punkt wyjściowy dla transnarodowej idei historii i międzykulturowych kompetencji historycznych
- uzyskać krytyczne rozumienie tego, w jaki sposób komercyjne środki masowego przekazu przekształcają historię, aby odnieść sukces ekonomiczny na rozwijającym się rynku
- nauczyć się sposobu przekazywania tej wiedzy uczniom ogólnokształcących europejskich szkół średnich tak, aby mogła się ona przekształcić w trwałe kompetencje i umiejętności.

Seminarium oferuje różne formy przekazywania wiedzy: Ze względu na dużą różnorodność PCH (publikacje z różnych krajów, różne normy jakości), wspólna praca w grupie stanowiłaby najbardziej efektywny sposób pozwalający na osiągnięcie najlepszych rezultatów. Możliwe są oczywiście również inne sposoby prezentacji na przykład, przygotowanie prezentacji w programie Power Point, plakaty lub mapy myśli.

IV. Pytania do seminarium dla przyszłych nauczycieli

- *Przedstawianie historii w czasopiśmie*
 - Jakie znaczenie ma słowo „popularyzacja” dla czasopism historycznych?
 - Jakie tematy są preferowane przez PCH, a jakich się w nich unika? Czy dobór tematów jest powiązany z nowymi wynikami badań lub dyskusjami na temat badań? Czy dobór tematów odpowiada bieżącym wydarzeniom publicznym z dziedziny historii?
 - Czy autorzy artykułów są wymieniani z nazwiska? Kim oni są?
 - Dla jakich czytelników czasopisma publikują artykuły? Czy pewnych wskazówek w tym zakresie mogą udzielić zamieszczone reklamy?
 - Jaka konstrukcję i układ graficzny mają artykuły publikowane w czasopiśmie? W jaki sposób różnią się one od podręczników?

- W jaki sposób czasopisma radzą sobie ze zdjęciami? Czy przestrzegają one norm jakości odnoszących się do wykorzystania zdjęć jako źródeł historycznych? Jaka funkcję pełnią zdjęcia zamieszczone w artykułach, a jaką te z okładki?
- Jak należy oceniać czasopisma jeśli chodzi o normy jakości dotyczące sposobu przedstawiania historii? Jak podchodzą one do:
 - o Norm jakości dotyczących historycznych badań naukowych
 - o Kryteriów zasugerowanych przez Komisję Europejską odnośnie nauczania historii w sposób przyczyniający się do rozwoju krytycznego rozumienia historii
 - o Wyzwań, jakie stanowi edukacja międzykulturowa
 - o Norm jakości dotyczących dydaktyki historii (a. Zasady dydaktyki historii: kilka punktów widzenia, kontrowersyjność, odniesienia do źródeł historycznych, związek z czasami współczesnymi i życiem codziennym uczestników; b. Wymiary świadomości historycznej zgodnych z PANDEL (zobacz arkusz ćwiczeń nr 6), np. świadomość czasu, świadomość ciągłości historycznej, rozróżnienie faktów i fikcji, wymiaru ekonomicznego, wymiaru politycznego, wymiaru tożsamości, świadomości moralnej)?
 - *Transnarodowe porównanie „Tematów historycznych wspólnych dla Europy” w czasopismach europejskich i międzykulturowym nauczaniu historii*
- Jakie tematy historyczne są opisywane przez wszystkie czasopisma historyczne w krajach będących partnerami projektu EHISTO?
- Czy perspektywy narodowe przeszkadzają w prezentowaniu wspólnych tematów? Jeśli tak: W jaki sposób prezentacje różnią się?
- Czy „Tematy historyczne wspólne dla Europy” mogą być wykorzystane do międzykulturowego nauczania historii, a jeśli tak: w jaki sposób?
 - *Pytania ogólne*
- Czy możliwe jest lepsze zrozumienie wyzwań, jakie stanowi nauczanie historii, poprzez analizowanie metod i strategii wykorzystywanych przez czasopisma komercyjne do zdobywania i przywiązywania do siebie klientów?
- Czy możliwe jest stworzenie czasopism, które mogłyby sprostać wyzwaniom norm jakości odnoszących się do historii i dydaktyki historii, a jednocześnie nie przestałyby być atrakcyjne dla klientów?
- Badania empiryczne (np.): Jak trwała jest wiedza historyczna zaczerpnięta z czasopism w porównaniu z trwałością wiedzy historycznej pochodzącej z podręczników? Który rodzaj wiedzy czytelnicy artykułów publikowanych w czasopiśmie pamiętają po upływie dwóch lub trzech tygodni albo miesięcy (np. zdjęcia?, nazwiska i fakty?, przyczyny i konsekwencje)?

V. Struktura seminarium

Uwaga: Struktura seminarium, jak zostało to wyjaśnione niżej, dostosowana jest do poziomu studiów licencjackich i magisterskich. Pola znajdujące się obok nagłówków wyjaśniają, które z ćwiczeń są odpowiednie dla uczestników początkujących, zaawansowanych, a które dla absolwentów.

A. Różnorodność i specyficzne formy kultur historii w Europie

Lekcja 1: Wprowadzenie do tematu (I): W jaki sposób można zdefiniować popularne czasopisma historyczne? Czym są „Tematy historyczne wspólne dla Europy” (EHC)?

Początkujący	Arkusze ćwiczeniowe 1, 3, 4
Zaawansowany	Arkusze ćwiczeniowe 1, 2, 3, 4
Absolwent	Arkusze ćwiczeniowe 1, 2, 3, 4, 5 oraz opcjonalnie 6

Materiały

- 1.1 Arkusz ćwiczeniowy 1: Popularne czasopisma historyczne (PCH): Znaczenie słowa „popularne
- 1.2 Arkusz ćwiczeniowy 2: Popularne czasopisma historyczne (PCH): jako element kultury historycznej społeczeństwa
- 1.3 Arkusz ćwiczeniowy 3: Tematy historyczne wspólne dla Europy (EHC)
- 1.4 Arkusz ćwiczeniowy 4: Lista najpopularniejszych kwestii kluczowych PHM w porównaniu międzynarodowym
- 1.5 Arkusz ćwiczeniowy 5: Wykorzystanie historii w życiu codziennym (Schörken)
- 1.6 Arkusz ćwiczeniowy 6: Popularne czasopisma historyczne i idea świadomości historycznej

- Przynszli nauczyciele biorący udział w seminarium poddają refleksji i systematyzują swoje doświadczenia związane z popularnymi czasopismami historycznymi (PCH).
- Opowiadają o swoich oczekiwaniach dotyczących seminarium i możliwościach z nim związanych.
- Prowadzą dyskusję na temat różnych znaczeń określenia „popularna” w odniesieniu do historii popularnej, a następnie odnoszą ten temat do koncepcji „kultury historii” [arkusz ćwiczeniowy 1 i 2].
- Przynszli nauczyciele biorący udział w seminarium uzyskują informacje na temat koncepcji EHISTO odnoszącej się do „EHC” poprzez analizowanie arkusza ćwiczeniowego 3.
- Uczestnicy wykonują zadanie polegające na przeprowadzaniu wywiadów z osobami dorosłymi, uczniami i osobami na podobnych stanowiskach dotyczących ich opinii na temat tego, które ich zdaniem tematy historyczne są najbardziej popularne w całej Europie. Porównują swoje wyniki z rezultatami badania wyjściowego EHISTO (arkusz ćwiczeniowy 4), a następnie skomentują podobieństwa i różnice, traktując je jako podstawę do planowanego tworzenia wspólnego plakatu na temat najbardziej popularnych EHC.
- Zastanawiają się nad zróżnicowanym wykorzystaniem przez czytelników wiedzy historycznej oferowanej w czasopiśmie komercyjnych i omawiają ten temat w odniesieniu do systemu SCHÖRKENA dotyczącego „funkcji historii” w życiu codziennym.

Badanie:

- (a) Inwentaryzacja w kiosku/supermarkecie: Które czasopisma można nabyć w określonych dniach? Jakie tematy zamieszczane są na okładkach? Jaki jest przekaz/co obiecują ilustracje?
- (b) Czy używasz (lub czy używałeś) popularnych czasopism historycznych (PCH) np. w szkole, prywatnie ...? Dlaczego kupujesz PCH?
- (c) Czy użyłbyś ich jako materiałów do nauki na lekcjach historii w szkole, dlaczego?

Lekcja 2: Wprowadzenie do tematu (II): W jaki sposób można zdefiniować międzykulturowe i transnarodowe perspektywy wykorzystywane w edukacji historycznej? W jaki sposób można wykorzystać EHC do międzykulturowego i transnarodowego nauczania historii w szkole? Co z normami jakości w odniesieniu do sposobu prezentowania historii w czasopiśmie komercyjnych?

Początkujący	<ul style="list-style-type: none">- definiuje tematy „międzykulturowe kompetencje historyczne” i „transnarodowe perspektywy w kontekście historii”, a następnie omawia sposób, w jaki EHC mogłyby być wykorzystane do promowania międzykulturowych i transnarodowych kompetencji w ramach nauczania historii;- omawia, które kryteria mogłyby być konieczne lub istotne podczas oceniania jakości sposobu, w jaki historia jest prezentowana w komercyjnych czasopiśmie;
Zaawansowany	<ul style="list-style-type: none">- definiuje tematy „międzykulturowe kompetencje historyczne” i „transnarodowe perspektywy w kontekście historii”, a następnie omawia sposób, w jaki EHC mogłyby być wykorzystane do promowania międzykulturowych i transnarodowych kompetencji w ramach nauczania historii;- omawia, które kryteria mogłyby być konieczne lub istotne podczas oceniania jakości sposobu, w jaki historia jest prezentowana w komercyjnych czasopiśmie;- analizuje kryteria wykorzystywane do nauczania historii, odnoszące się do edukacji międzykulturowej, poprzez porównanie dwóch egzemplarzy odmiennych krajowych czasopiśmie historycznych;
Absolwent	<ul style="list-style-type: none">- definiuje tematy „międzykulturowe kompetencje historyczne” i „transnarodowe perspektywy w kontekście historii”, a następnie omawia sposób, w jaki EHC mogłyby być wykorzystane do promowania międzykulturowych i transnarodowych kompetencji w ramach nauczania historii;- omawia które kryteria mogłyby być konieczne lub istotne podczas oceniania jakości sposobu, w jaki historia jest prezentowana w komercyjnych czasopiśmie;- analizuje kryteria zasugerowane przez Komisję Europejską wykorzystywane do nauczania historii, odnoszące się do edukacji międzykulturowej, poprzez porównanie dwóch egzemplarzy odmiennych krajowych czasopiśmie historycznych;- porównuje kryteria sugerowane przez Komisję Europejską oraz dwie pozostałe koncepcje kryteriów;

Materiały

- 2.1 Arkusz ćwiczeniowy 7: Kompetencje międzykulturowe i perspektywy transnarodowe w ramach nauczania historii
- 2.2 Arkusz ćwiczeniowy 8: Kryteria jakościowe w nauczaniu historii

→ Uczestnicy definiują tematy „międzykulturowe kompetencje historyczne” i „perspektywy transnarodowe w kontekście historii”, a następnie prowadzą na ten temat dyskusję odnosząc się do nauczania historii.

→ Uczestnicy omawiają w jaki sposób EHC mogłyby być wykorzystane do promowania międzykulturowych i transnarodowych kompetencji w ramach nauczania historii. W rezultacie pracy grupowej tworzą mapę myśli i w końcu opracowują jej wspólną wersję wykorzystywaną podczas seminarium.

→ Uczestnicy dyskutują nad tym, które kryteria mogłyby być konieczne lub istotne podczas oceniania jakości sposobu, w jaki historia jest prezentowana w komercyjnych czasopiśmie.

→ *Analizuj kryteria u¿ywane podczas nauczania historii (arkusz ćwiczeniowy 8), kryteria stosowane w ramach edukacji miêdzykulturowej (arkusz ćwiczeniowy 7), normy jakoœci odnoszące siê do dydaktyki historii oraz normy jakoœci dotyczące badań historycznych.*

→ *Oceniają i porównują różne systemy kryteriów poprzez analizowanie w grupie dwóch egzemplarzy czasopism krajowych.*

Lekcja 3: Obraz krajowych i europejskich komercyjnych czasopism historycznych

Początkujący	./.
Zaawansowany	- wszyscy uczestnicy badają materiały wraz z PCH publikowanymi w ich własnym kraju;
Absolwent	- wszyscy uczestnicy badają materiały wraz z przynajmniej jednym PCH publikowanym w ich własnym kraju i jednym PCH pochodzącym z dowolnego kraju partnerskiego;

Materiały

- 3.1 Arkusz ćwiczeniowy 9: Odróżnianie artykułów naukowych od popularnych
3.2 Arkusz ćwiczeniowy 10: Kryteria wykorzystywane do analizowania koncepcji historii zawarte w PCH

- Przyniesli nauczyciele biorący udział w seminarium wskazują cechy wyróżniające styl szkolny lub naukowy, styl popularny i styl stosowany w podręcznikach szkolnych w prezentacji historii, (arkusz ćwiczeniowy 9).
- Korzystając z wybranych okładek uczestnicy analizują podobieństwa i różnice odmiennych typów komercyjnych czasopism historycznych publikowanych w ich własnym kraju, wykorzystując kryteria, które sami opracowali
- Korzystając z wybranych okładek uczestnicy analizują przekazy dotyczące rozumienia historii przez poszczególne czasopisma, oparte o wiadomości ze stron tytułowych. Jakie koncepcje dotyczące charakteru i roli historii w społeczeństwie można uzyskać analizując okładki (arkusze ćwiczeniowe 4 i 8)?
- Uczestnicy wykonują zadanie, które ma polegać na zdefiniowaniu profilu różnych czasopism krajowych w oparciu o dane medialne, które są w nich publikowane. Rozpoczynają od wyszukania w Internecie terminu „dane medialne” i „rozpowszechnianie mediów reklamowych”.
- Uczestnicy porównują swoje wyniki na temat rynku historii w ich kraju z informacjami na temat rynków z innych krajów.
- Biorąc dowolny egzemplarz krajowego czasopisma historycznego analizują zamieszczone w nim reklamy, by dowiedzieć się, do jakiego rodzaju czytelników jest ono adresowane.

B. Analiza krytyczna mediów dotycząca transnarodowej kultury historii i międzynarodowych kompetencji historycznych

Uwaga: Początkujący uczestnicy wybierają EHC „Kolumb” (lekcja 6 – 8) lub „Pierwsza wojna światowa” (lekcja 9 – 11). Nie pracują z oboma tematami jednocześnie .

Lekcja 4: Stosowanie i ocenianie ram analitycznych opracowanych przez EHISTO: Przykładowa analiza okładek, uŹycia ilustracji i artykułów w PCH

Początkujący	- wykorzystuje ramy analityczne dotyczące pojedynczego wydania krajowego PCH;
Zaawansowany	- wykorzystuje ramy analityczne dotyczące dwóch różnych wydań krajowych PCH; - porównuje rezultaty i omawia wyniki;
Absolwent	- wykorzystuje ramy analityczne dotyczące trzech różnych wydań krajowych PCH; - porównuje rezultaty i omawia wyniki;

Materiały

4.1 Arkusz ćwiczeniowy 11: Struktura EHISTO: Analiza PCH

4.2 Łącze: Materiały - krajowe PCH (<https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html>)

→ Uczęstnicy opracowują własne koncepcje dotyczące ram teoretycznych słuŹących do analizy okładek, wykorzystania ilustracji i artykułów w PCH.

→ Uczęstnicy stosują ramy opracowane przez EHISTO oraz własne ramy, by w grupie przeanalizować różne PCH.

→ Uczęstnicy omawiają mocne i słabe strony narzędzia do analizy EHISTO oraz opracowują propozycje udoskonalenia narzędzia. Przygotowują narzędzie do analizy, które będzie można wykorzystać w klasie.

Lekcja 5: Analiza krytyczna mediów - komercyjne magazyny historyczne: „Popularyzacja” języka, treści historycznych oraz ilustracji przedstawiających historię

Początkujący	- analizuje artykuły w grupie;
Zaawansowany	- analizuje i porównuje artykuły oraz podręczniki w grupie;
Absolwent	- analizuje i porównuje artykuły oraz podręczniki w grupie; - omawia konsekwencje koncepcji historii prezentowanych w PCH oraz w innych środkach masowego przekazu (np. filmach, grach komputerowych, itp.)

Materiały

- 5.1 Arkusz ćwiczeniowy 12: Porównanie przystępności językowej i zrozumienia artykułów dotyczących tego samego tematu historycznego, zawartych w PCH i podręcznikach szkolnych
- 5.2 Arkusz ćwiczeniowy 13: Stosowanie metaforycznego języka w popularnych czasopismach historycznych (PCH): Tropy literackie / semantyczne figury retoryczne
- 5.3 Łącze: Materiały dodatkowe (<https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html>)
- 5.4 Arkusz ćwiczeniowy 15: Umiejętności krytycznej analizy mediów
- 5.5 Arkusz ćwiczeniowy 8: Kryteria jakościowe w nauczaniu historii

→ Uczestnicy zapoznają się z narzędziami, odnoszącymi się do przystępności języka i innych kryteriów, służącymi do analizowania języka artykułów publikowanych w magazynach. Materiały zapewniają narzędzia pozwalające opisać i przeanalizować cechy lingwistyczne prezentacji historii w magazynach komercyjnych (arkusz ćwiczeniowy 12).

→ Uczestnicy porównują rezultaty analizy językowej artykułów zajmujących się tym samym tematem, opublikowanych w czasopismach i podręcznikach. Omawiają rezultaty.

→ Uczestnicy rozumieją rolę tropów (np. metonimii, synekdochy, metafory i ironii) w kontekście przekazywania historii czytelnikom, którzy nie są ekspertami na tym polu. Omawiają z krytycznym nastawieniem konsekwencje koncepcji i rozumienia historii prezentowanej w PCH (arkusz ćwiczeniowy 13).

→ Omawiają pytania dotyczące tego, czy i w jakim stopniu potrafią zidentyfikować manipulację i propagandę zawarte w środkach masowego przekazu (arkusz ćwiczeniowy 15).

→ Uczestnicy badają ilustracje wykorzystane w czasopismach i analizują ich użycie, po pierwsze, pod względem źródeł historycznych oraz, po drugie, pod względem relacji pomiędzy ilustracjami i tekstami. Omawiają rezultaty w odniesieniu do norm jakości związanych z przekazywaniem historii w czasopismach (arkusz ćwiczeniowy 8).

Lekcja 6: Porównanie tematów poruszanych w krajowych czasopismach historycznych: „Kolumb i 'odkrycie' 'Nowego Świata'” jako EHC (I)

Początkujący	./.
Zaawansowany	- wyszukuje informacje na temat bieżącego stanu badań historycznych i analizuje jeden egzemplarz krajowego PCH;
Absolwent	- wyszukuje informacje na temat bieżącego stanu badań historycznych i analizuje jeden egzemplarz krajowego PCH; - opracowuje materiały dydaktyczne wykorzystując krajowy PCH (przykłady);

Materiały

6.1 Łącze:	Krajowe materiały dydaktyczne on-line (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
6.2 Arkusz ćwiczeniowy 11:	Struktura EHISTO: Analiza PCH
6.3 Łącze:	Ogólne spojrzenie na krajowe podręczniki do historii (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
6.4 Arkusz ćwiczeniowy 8:	Kryteria i normy jakości w nauczaniu historii

→ Uczestnicy zdobywają informacje na temat bieżącego stanu badań historycznych oraz dyskusji, których przedmiotem jest „Kolumb i ‘odkrycie’ ‘Nowego Świata’”.

→ Uczestnicy zdobywają informacje na temat prezentacji tematu „Kolumb” w krajowych programach nauczania historii i podręcznikach (6.3).

→ Uczestnicy analizują prezentację postaci Kolumba w artykułach opublikowanych w krajowym PCH, dostępnym na stronie EHISTO (okładka, treść, artykuł redakcyjny, artykuł i ilustracje) korzystając z narzędzia do analizy (arkusz ćwiczeniowy 11).

→ Uczestnicy porównują swoje wyniki z treściami zawartymi w zakładce „Perspektywa krajowa”, utworzonej w materiałach dydaktycznych EHISTO, zgodnie z normami jakości (arkusz ćwiczeniowy 8).

→ Uczestnicy opracowują materiał dydaktyczny na poziomie krajowym wykorzystując krajowy PCH, przeznaczony do nauczania historii, mając na uwadze kompetencje międzykulturowe i krytyczne nastawienie do mediów. Omalniają swoje sugestie na początku kolejnej lekcji.

Lekcja 7: Porównanie sposobu prezentowania tematu w krajowych czasopismach i podręcznikach: „Kolumb i 'odkrycie' 'Nowego Świata'" (II)

Początkujący	- analizuje i porównuje artykuły opublikowane w krajowym podręczniku i czasopiśmie;
Zaawansowany	- analizuje artykuły opublikowane w krajowych podręcznikach i czasopismach; - opracowuje własne materiały dydaktyczne;
Absolwent	- analizuje artykuły opublikowane w krajowych podręcznikach i czasopismach; - opracowuje własne materiały dydaktyczne; - testuje i ocenia materiały do badań porównawczych udostępnione w materiałach EHISTO;

Materiały

7.1 Łącze:	Krajowe materiały dydaktyczne on-line (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
7.2 Łącze:	Materiały dodatkowe (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
7.3 Arkusz ćwiczeniowy 11:	Struktura EHISTO: Analiza PCH
7.4 Arkusz ćwiczeniowy 10:	Kryteria wykorzystywane do analizowania koncepcji historii zawarte w PCH
7.5 Łącze:	Ogólne spojrzenie na krajowe podręczniki do historii (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)

- Uczestnicy przedstawiają i omawiają materiały dydaktyczne do nauczania historii, które opracowali.
- Korzystając z ram analizy (arkusz ćwiczeniowy 11) uczestnicy porównują sposób prezentowania tematów w podręcznikach do historii, wykorzystywanych w ich regionie, i w artykułach publikowanych w czasopismach udostępnionych w materiałach EHISTO.
- Uczestnicy analizują, omawiają i oceniają znaczenie cech „historii”, która została poddana komercjalizacji przez środki masowego przekazu (arkusz ćwiczeniowy 10).
- Uczestnicy testują i oceniają materiał do badań porównawczych, utworzony w ramach materiałów EHISTO, zgodnie z normami jakości (arkusz ćwiczeniowy 8).
- Uczestnicy sami opracowują materiał dydaktyczny przeznaczony do nauczania historii, dotyczący porównania tematów historycznych w krajowych podręcznikach i czasopismach krajowych, mając na uwadze kwestie międzykulturowe i krytyczne nastawienie do mediów. Korzystają z Materiałów dodatkowych EHISTO. Omawiają swoje rezultaty na początku kolejnej sesji.

Lekcja 8: Porównanie sposobu prezentowania tematu w czasopismach publikowanych w różnych krajach: „Kolumb i 'odkrycie' 'Nowego Świata'" (III)

Początkujący	<ul style="list-style-type: none">- porównuje dwa PCH, każdy z innego kraju; zawarte w nich materiały analizuje pod względem norm jakości;- omawia, w jakim zakresie porównanie transnarodowe PCH stanowi odpowiednie podejście dydaktyczne do tematu historii;
Zaawansowany	<ul style="list-style-type: none">- porównuje dwa różne PCH; zawarte w nich materiały analizuje pod względem norm jakości;- omawia, w jakim zakresie porównanie transnarodowe PCH stanowi odpowiednie podejście dydaktyczne do tematu historii;- prezentuje i omawia opracowane przez siebie materiały dydaktyczne (lekcja 7);- prezentuje rezultaty porównania różnych krajowych punktów widzenia odnosząc się do przeanalizowanych przez siebie PCH;
Absolwent	<ul style="list-style-type: none">- porównuje dwa różne PCH; zawarte w nich materiały analizuje pod względem norm jakości;- omawia, w jakim zakresie porównanie transnarodowe PCH stanowi odpowiednie podejście dydaktyczne do tematu historii;- prezentuje i omawia rezultaty z lekcji 7.;- prezentuje rezultaty porównania przeanalizowanych przez siebie różnych krajowych punktów widzenia;- analizuje materiał EHISTO zaprezentowany na stronie internetowej;

Materiały

8.1 Łącze:	Ogólne spojrzenie na krajowe podręczniki do historii (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
8.2 Łącze:	Materiały dodatkowe (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
8.3 Arkusz ćwiczeniowy 8:	Kryteria lub normy jakości w nauczaniu historii

→ Uczestnicy prezentują i omawiają rezultaty związane z opracowaniem przez siebie materiałów dydaktycznych (lekcja 7).

→ Pracując w osobnych grupach: Uczestnicy porównują sposób prezentowania tematów w dwóch PCH, z dwóch różnych krajów. W pierwszej kolejności korzystają z informacji o narodowych sposobach nauczania o Kolumbie w krajach, z których pochodzą czasopisma, a następnie z wybranych materiałów udostępnionych na stronie internetowej EHISTO.

→ Uczestnicy porównują materiały EHISTO zgodnie z normami jakości (arkusz ćwiczeniowy 8).

→ Uczniowie prezentują podobieństwa i różnice narodowych punktów widzenia zawartych w PCH. Dyskutują na temat pytania, czy wspomniane podobieństwa i różnice powodowane są perspektywami narodowymi, czy innymi czynnikami wpływającymi na czasopisma.

→ Uczestnicy omawiają, w jakim stopniu transnarodowe porównanie czasopism historycznych publikowanych w różnych państwach może stanowić odpowiednie podejście dydaktyczne sprzyjające międzykulturowemu i krytycznemu w odniesieniu do mediów rozumieniu kultury historii.

→ Uczestnicy omawiają do jakiego stopnia materiały dydaktyczne prezentowane na stronie internetowej EHISTO wydają się być odpowiednie dla celów rozwijania międzykulturowego i krytycznego rozumienia kultury historii w odniesieniu do mediów, a następnie dyskutują nad pomysłami pozwalającymi udoskonalić te materiały.

Lekcja 9: Porównanie tematów poruszanych w krajowych czasopismach historycznych: „Wybuch' pierwszej wojny światowej” jako EHC (I)

Początkujący	./.
Zaawansowany	- wyszukuje informacje na temat bieżącego stanu badań historycznych i analizuje jeden egzemplarz krajowego PCH;
Absolwent	- wyszukuje informacje na temat bieżącego stanu badań historycznych i analizuje jeden egzemplarz krajowego PCH; - opracowuje materiały dydaktyczne wykorzystując krajowy PCH (przykłady);

Materiały

9.1 Łącze:	Krajowe materiały dydaktyczne on-lin (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
9.2 Arkusz ćwiczeniowy 11:	Struktura EHISTO: Analiza PMH
9.3 Łącze:	Ogólne spojrzenie na krajowe podręczniki do historii (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
9.4 Arkusz ćwiczeniowy 8:	Kryteria jakości w nauczaniu historii

- Uczestnicy zdobywają informacje na temat bieżącego stanu badań historycznych oraz dyskusji, których przedmiotem jest „Wybuch' pierwszej wojny światowej”.
- Uczestnicy zdobywają informacje na temat prezentacji tematu „Wybuch' pierwszej wojny światowej” w krajowych programach nauczania historii i podręcznikach (6.3).
- Uczestnicy analizują prezentację „Wybuchu' pierwszej wojny światowej” w artykułach opublikowanych w krajowym PCH, dostępnych na stronie EHISTO (okładka, treść, artykuł redakcyjny, artykuł i ilustracje) korzystając z narzędzia do analizy (arkusz ćwiczeniowy 11).
- Uczestnicy porównują swoje wyniki z treściami zawartymi w zakładce „Perspektywa krajowa”, utworzonej w materiałach dydaktycznych EHISTO, zgodnie z normami jakości (arkusz ćwiczeniowy 8).
- Uczestnicy opracowują materiał dydaktyczny na poziomie krajowym wykorzystując krajowy PCH, przeznaczony do nauczania historii, mając na uwadze kompetencje międzykulturowe i krytyczne nastawienie do mediów. Omawiają swoje sugestie na początku kolejnej lekcji.

Lekcja 10: Porównanie sposobu prezentowania tematu w krajowych czasopismach i podręcznikach: „Wybuch’ pierwszej wojny światowej” (II)

Początkujący	- analizuje i porównuje artykuły opublikowane w krajowym podręczniku i czasopiśmie;
Zaawansowany	- analizuje artykuły opublikowane w krajowych podręcznikach i czasopismach; - opracowuje własne materiały dydaktyczne;
Absolwent	- analizuje artykuły opublikowane w krajowych podręcznikach i czasopismach; - opracowuje własne materiały do nauki; - testuje i ocenia materiały do badań porównawczych udostępnione w materiałach dydaktycznych EHISTO;

Materiały

10.1 Łącze:	Krajowe materiały dydaktyczne on-line (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
10.2 Łącze:	Materiały dodatkowe (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
10.3 Arkusz ćwiczeniowy 11:	Struktura EHISTO: Analiza PMH
10.4 Arkusz ćwiczeniowy 10:	Kryteria wykorzystywane do analizowania koncepcji historii zawarte w PMH
10.5 Łącze:	Ogólne spojrzenie na krajowe podręczniki do historii (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)

- Uczestnicy przedstawiają i omawiają materiały dydaktyczne do nauczania historii, które opracowali.
- Korzystając z ram analizy (arkusz ćwiczeniowy 11) uczestnicy porównują sposób prezentowania tematów w podręcznikach do historii, wykorzystywanych w ich regionie, i w artykułach publikowanych w czasopismach udostępnionych na stronie EHISTO.
- → Uczestnicy analizują, omawiają i oceniają znaczenie cech „historii”, która została poddana komercjalizacji przez środki masowego przekazu (arkusz ćwiczeniowy 10).
- Uczestnicy testują i oceniają materiał do badań porównawczych, utworzony w ramach materiałów EHISTO, zgodnie z normami jakości (arkusz ćwiczeniowy 8).
- Uczestnicy sami opracowują materiał dydaktyczny przeznaczony do nauczania historii, dotyczący porównania tematów historycznych w krajowych podręcznikach i czasopismach, mając na uwadze kwestie międzykulturowe i krytyczne nastawienie do mediów. Korzystają z Materiałów dodatkowych EHISTO. Omawiają swoje rezultaty na początku kolejnej sesji.

Lekcja 11: Porównanie sposobu prezentowania tematu w czasopismach publikowanych w różnych krajach: „Wybuch’ pierwszej wojny światowej” (III)

Początkujący	<ul style="list-style-type: none"> - porównuje dwa PCH, każdy z innego kraju; zawarte w nich materiały analizuje pod względem norm jakości; - omawia kwestię tego, w jakim zakresie porównanie transnarodowe PCH stanowi odpowiednie podejście dydaktyczne do tematu historii;
Zaawansowany	<ul style="list-style-type: none"> - porównuje dwa różne PCH; zawarte w nich materiały analizuje pod względem norm jakości; - omawia kwestię tego, w jakim zakresie porównanie transnarodowe PCH stanowi odpowiednie podejście dydaktyczne do tematu historii; - prezentuje i omawia opracowane przez siebie materiały dydaktyczne (lekcja 7); - prezentuje rezultaty porównania różnych krajowych punktów widzenia odnosząc się do przeanalizowanych przez siebie PCH;
Absolwent	<ul style="list-style-type: none"> - porównuje dwa różne PCH; zawarte w nich materiały analizuje pod względem norm jakości; - omawia kwestię tego, w jakim zakresie porównanie transnarodowe PCH stanowi odpowiednie podejście dydaktyczne do tematu historii; - prezentuje i omawia rezultaty z lekcji 7.; - prezentuje rezultaty porównania przeanalizowanych przez siebie różnych krajowych punktów widzenia; - analizuje materiał EHISTO zaprezentowany na stronie internetowej;

Materiały

11.1 Łącze:	Ogólne spojrzenie na krajowe podręczniki do historii (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
11.2 Łącze:	Materiały dodatkowe (https://media.sodis.de/ehisto/en/index.html)
11.3 Arkusz ćwiczeniowy 8:	Kryteria jakości odnoszące się do nauczania historii

- Uczestnicy prezentują i omawiają rezultaty (lekcja 9).
- Uczestnicy prezentują i omawiają rezultaty związane z opracowaniem przez siebie materiałów dydaktycznych (lekcja 7).
- Pracując w osobnych grupach: Uczestnicy porównują sposób prezentowania tematów w dwóch PCH, z dwóch różnych krajów. W pierwszej kolejności korzystają z informacji o narodowych sposobach nauczania o Wybuchu I Wojny Światowej w krajach, z których pochodzą czasopisma, a następnie z wybranych materiałów udostępnionych na stronie internetowej EHISTO.
- Uczestnicy porównują materiały EHISTO zgodnie z normami jakości (arkusz ćwiczeniowy 8).
- Uczniowie prezentują podobieństwa i różnice krajowych punktów widzenia zawartych w PCH. Dyskutują na temat pytania, czy wspomniane podobieństwa i różnice powodowane są perspektywami narodowymi, czy innymi czynnikami wpływającymi na czasopisma.
- Uczestnicy omawiają, w jakim stopniu transnarodowe porównanie czasopism historycznych publikowanych w różnych państwach może stanowić odpowiednie podejście dydaktyczne sprzyjające międzykulturowemu i krytycznemu w odniesieniu do mediów rozumieniu kultury historii.

→ Uczestnicy omawiają do jakiego stopnia materiały dydaktyczne prezentowane na stronie internetowej EHISTO wydają się być odpowiednie dla celów rozwijania międzykulturowego i krytycznego rozumienia kultury historii w odniesieniu do mediów, a następnie dyskutują nad pomysłami pozwalającymi udoskonalić te materiały.

C. Opracowanie własnych materiałów dydaktycznych, słuących do dalszego nauczania międzykulturowych kompetencji i krytycznej analizy mediów z wykorzystaniem EHC

Lekcja 12: Opracowywanie modułów przeznaczonych do nauczania w klasie, odnoszących się do innych EHC: „Religia islamu” i „Kolonializm” jako przykłady (I)

Uwaga: „Religia islamu” i „Kolonializm” mogą być zastąpione innymi tematami, popularnymi w ramach EHC (patrz arkusz ćwiczeniowy 4).

Początkujący	./.
Zaawansowany	<ul style="list-style-type: none">- bierze udział w ogólnej dyskusji dotyczącej jakości ram analitycznych wykorzystywanych w kontekście seminarium;- wybiera jeden z zasugerowanych EHC, aby w grupie opracować i przetestować materiały dydaktyczne, oraz by poszerzyć zdobyte kompetencje;- zdobywa informacje o temacie historycznym należącym do EHC: stan badań historycznych, bieżące dyskusje naukowe, ewentualnie: badanie obecności tematu historycznego w czasopismach i podręcznikach;- analizuje wybrane krajowe i międzynarodowe materiały korzystając z ram analitycznych i stosując normy jakości;- prezentuje i omawia rezultaty pierwszych kroków w ramach seminarium;
Absolwent	<ul style="list-style-type: none">- bierze udział w ogólnej dyskusji dotyczącej jakości ram analitycznych wykorzystywanych w kontekście seminarium;- wybiera jeden z zasugerowanych EHC, aby w grupie opracować i przetestować materiały dydaktyczne, oraz by poszerzyć zdobyte kompetencje;- zdobywa informacje o temacie historycznym należącym do EHC: stan badań historycznych, bieżące dyskusje naukowe, ewentualnie: badanie obecności tematu historycznego w czasopismach i podręcznikach;- analizuje prezentację wybranego EHC w krajowych podręcznikach i programie nauczania, ocenia tendencje zawarte w prezentacji EHC w podręcznikach i bada metody prezentacji historii popularnej w czasopismach (porównując z podręcznikami).- analizuje wybrane krajowe i międzynarodowe materiały korzystając z ram analitycznych i stosując normy jakości;- prezentuje i omawia rezultaty pierwszych kroków w ramach seminarium;

Materiały

- 12.1 Arkusz ćwiczeniowy 4: Lista najpopularniejszych kwestii kluczowych PCM w porównaniu międzynarodowym
- 12.2 Arkusz ćwiczeniowy 11: Struktura EHISTO: Analiza PMH
- 12.3 Arkusz ćwiczeniowy 8: Kryteria lub normy w nauczaniu historii

- Uczęstnicy biorą udział w ogólnej dyskusji dotyczęcej jakości ram analitycznych wykorzystywanych w kontekście seminarium.
- Praca w grupie: Uczęstnicy wybierają jeden z zasugerowanych EHC, aby w grupie opracować i przetestować materiały dydaktyczne, oraz by poszerzyć zdobyte kompetencje (arkusz ćwiczony 4).
- Uczęstnicy zdobywają informacje o wybranym temacie historycznym należęcym do EHC: stan badań historycznych, bieżęce dyskusje naukowe, ewentualnie: badanie obecności tematu historycznego w czasopiismach i podręcznikach,
- Uczęstnicy analizują prezentację wybranego EHC w krajowych podręcznikach i programie nauczania, oceniają tendencje zawarte w prezentacji EHC w podręcznikach i badają metody prezentacji historii popularnej w czasopiismach (porównując z podręcznikami).
- Uczęstnicy analizują wybrane krajowe i międzynarodowe materiały korzystając z ram analitycznych i stosując normy jakości (arkusz ćwiczony 11), a także stosując normy jakości (arkusz ćwiczony 8).
- Uczęstnicy prezentują i omawiają rezultaty pierwszych kroków w ramach seminarium.

Lekcja 13: Opracowywanie modułów przeznaczonych do nauczania w klasie, odnoszących się do dalszych EHC: „Religia islamu” i „Kolonializm” jako przykłady (II)

**Uwaga: Uczestnicy początkujący opracowują materiały dydaktyczne związane z
tematem, z którym już mieli do czynienia (Kolumb lub pierwsza wojna światowa)**

Początkujący	- pracuje nad rozwinięciem materiałów dydaktycznych EHC;
Zaawansowany	- omawia swoje rezultaty, jednocześnie demonstrując swoje kompetencje poprzez
Absolwent	opracowanie odpowiednich materiałów dydaktycznych EHC;

Materiały

13.1 Arkusz ćwiczeniowy 7: Kompetencje międzykulturowe i perspektywy transnarodowe w nauczaniu historii

13.2 Arkusz ćwiczeniowy 8: Kryteria jakości w nauczaniu historii

→ Uczestnicy pracują nad rozwinięciem materiałów dydaktycznych według schematu materiałów EHISTO, który kładzie nacisk na międzykulturową edukację, krytyczną analizę mediów oraz na transnarodowe, europejskie punkty widzenia w kontekście nauczania historii (arkusz ćwiczeniowy 7), a także na kryteria dobrej jakości w przekazywaniu historii (arkusz ćwiczeniowy 8).

→ Uczestnicy omawiają swoje projekty demonstrujące ich kompetencje z zakresu opracowywania odpowiednich materiałów do dydaktycznych, zgodnych z różnymi systemami kryteriów, które poznali podczas seminarium.

Lekcja 14: Podsumowanie

Początkujący	- dyskutuje na temat roli, jaką odgrywają PCH w nauczaniu historii;
Zaawansowany	- dyskutuje na temat różnych sposobów wykorzystania PCM na lekcji historii;
Absolwent	- dyskutuje na temat, jak materiały mogą być wykorzystane w zależności do wieku i poziomu uczniów/ lub też jak mogą być zaadoptowane do potrzeb różnych uczniów; - omawia aspekty komercyjne PCH; - dyskutuje, czy i dlaczego rozumienie zamiany „historii” komercję w PCH powinno stanowić część programu nauczania historii w szkołach; - omawia korzyści związane z EHC w nauczaniu historii w Europie;

Materiały

14.1 Arkusz ćwiczeniowy 8:	Kryteria jakości w nauczaniu historii
14.2 Arkusz ćwiczeniowy 14:	Co literatura specjalistyczna mówi o PCH ... Niektóre znaczące cechy prezentacji historycznych publikowanych w popularnych czasopismach historycznych
14.3 Arkusz ćwiczeniowy 7:	Kompetencje międzykulturowe i perspektywy transnarodowe w nauczaniu historii
14.4 Arkusz ćwiczeniowy 6:	Popularne czasopisma historyczne i idea świadomości historycznej

→ Uczestnicy dyskutują czy i dlaczego popularne czasopisma historyczne powinny zostać włączone do programu nauczania historii jako część kultury historii w społeczeństwie i życiu codziennym uczniów (arkusz ćwiczeniowy 8).

→ Uczestnicy dyskutują na temat różnych sposobów wykorzystania PCM na lekcjach historii. Użycie czasopism może po prostu wzbogacić przedmiotową wiedzę przyszłego nauczyciela, a poprzez to może się to również przyczynić do wzmocnienia ich samooceny zawodowej- będą się czuli pewniej, będą lepiej poinformowani. Przyszły nauczyciel może też wydrukować część lub całość artykułów, skomentować je i poddać dyskusji uczniomskiej z której wyłonią się różne punkty widzenia. Poszczególne części artykułu mogą być przydzielone małym grupom i będą one podstawą do dalszego wspólnego zadania z udziałem całej klasy – np. wspólnej dyskusji, wykonania prezentacji w Power Poincie lub plakatu. Artykuły mogą też być potraktowane jako materiały, z którymi uczeń będzie pracował bezpośrednio.

→ Uczestnicy dyskutują w jaki sposób można wykorzystać materiały w zależności od wieku i poziomu uczniów, lub też jak te materiały mogą być zaadoptowane do pracy z różnymi grupami uczniów.

→ Uczestnicy dyskutują czy i dlaczego rozumienie przekształcenia „historii” w komercję w PCH powinno stanowić część programu nauczania historii w szkołach (arkusz ćwiczeniowy 14).

→ Uczestnicy omawiają czy i dlaczego PCH, oraz porównywanie ich z podręcznikami do historii, stanowi użyteczną strategię w kontekście promowania kompetencji krytycznej analizy mediów w nauczaniu historii.

→ Uczestnicy omawiają czy i dlaczego międzynarodowe porównanie PCH oraz tworzenie transnarodowych perspektyw europejskich w ramach EHC są użyteczne w budowaniu międzykulturowych kompetencji edukacyjnych dotyczących historii w obecnym zglobalizowanym świecie (arkusz ćwiczeniowy 7).

→ Uczestnicy omawiają czy i dlaczego zagłębianie się w EHC i PCH może rozwijać świadomość historyczną uczniów oraz ich kompetencje odnoszące się do umiejętności zmiany perspektywy i zachowywania równowagi pomiędzy swoją lokalną, narodową i europejską tożsamością (arkusz ćwiczeniowy 6).

→ Uczestnicy omawiają sposób, w jaki mógłby wyglądać narzędzie badawcze służące przeanalizowaniu odbioru PCM przez uczniów.

VI. Materiały źródłowe, łącza i dalsze materiały

1. Drzewiecki Piotr „Media aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?», Warszawa 2010;
http://www.edukacjamedialna.com.pl/pdf/Media_Aktywni.pdf,
2. Bednarek Józef, „Media w nauczaniu”, Warszawa: Mikom 2002.
3. Bednarek Józef, „Multimedia w kształceniu”, Warszawa: PWN 2008
4. „Multimedia w edukacji historycznej i społecznej”, red. J. Rulka, B. Tarnowska,
Bydgoszcz 2002
5. „Foto-historia. Fotografia w przedstawianiu przeszłości”, red. V. Julkowska, Poznań
2012.
6. „Foto-historia. Fotografia w edukacji historycznej”, red. V. Julkowska, Poznań 2012.
7. „Multimedia a źródła historyczne w nauczaniu i badaniach”,
http://www.home.umk.pl/~akz/AKZ_05_Hubert_Mazur_Konferencja_Multimedia_a_zrodla_historyczne_w_nauczaniu_i_badaniach_Lublin_18-19_pazdziernika_2012.pdf
8. Rudnicka Izabela, „Nowe media w pracy nauczyciela przedmiotów humanistycznych”
Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów Warszawa;
<http://www.ktime.up.krakow.pl/ref2010/rudnicka.pdf>
9. Suchański Adam „Multimedia w nauczaniu i uczeniu się historii”
http://www.nowaera.pl/dokumenty/Multimedia_w_nauczaniu_historii.pdf
10. Kujawska M., Projektowanie zajęć multimedialnych z historii, "Wiadomości
Historyczne" 1993, nr 2, s. 84-91
11. Unger P., O roli obrazów w przybliżaniu przeszłości uwag kilka, "Wiadomości
Historyczne" 1994, nr 5, s. 296-298.
12. Chańko Jan, „WYKORZYSTANIE INTERNETU W DYDAKTYCE HISTORII”,
Uniwersytet Łódzki, <http://dydaktykahistorii.uni.lodz.pl/konspekty/internet.pdf>
13. Burke Peter „Naoczność. Materiały wizualne jako świadectwa historyczn”,
Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2012
14. Polak Natalia „Komiks w nauczaniu historii w gimnazjum” w „Wiadomości Historyczne” 1/2014
15. „Analiza i tworzenie dobrych praktyk w nauczaniu edukacji medialnej. Badania w 6 krajach
Europy”,
http://onair.medmediaeducation.it/userfiles/PL_AnalyzingDesigningTeachingPractices.pdf
16. Pisarek Walery, „O mediach i języku”, Wydawnictwo Universitas, 2007

Arkusz ćwiczeniowy 1

Popularne magazyny historyczne (PMH): Znaczenie słowa „popularne”?

Istnieje wiele zastosowań określenia „popularny” w odniesieniu do zjawiska „kultury popularnej”.

Poniżej podjęto próbę sklasyfikowania tych zastosowań:

- **Określenie „popularna” definiowane z wykorzystaniem wskaźników ilościowych:**

Produkty kulturowe są kierowane do **mas** i przez nie odbierane.

Problemy związane z takim podejściem:

- (a) Wielu produktom kulturowym tworzonym z myślą o konsumpcji masowej nie udaje się zdobyć popularności; czy są one w takim razie „popularne” czy nie?
- (b) Kto nakreślił linię, stosując kryteria ilościowe, oddzielając produkty „popularne” od „niepopularnych”?

- **Określenie „popularna” definiowane z wykorzystaniem wskaźników jakościowych:**

- **„Popularna” w sensie kultury przeznaczonej dla „zwykłych (i niezbyt wysoko wykształconych) osób”**

Problemy związane z takim podejściem:

- (a) Wiele osób należących do elit kulturowych w wybiórczy sposób uczestniczy w kulturze „popularnej”; posiadają one „dostęp do dwóch kultur”.
- (b) Utożsamienie ludzi „zwykłych” z „niewykształconymi” jest nadmiernym uproszczeniem.

- **„Popularna” w sensie „niskiej kultury”** (potępianej przez Adorno, Horkheimer’a i innych; dla wielu ludzi oznaczającej: zjawiska takie jak McDonald’s i Disney World)

Problemy związane z takim podejściem: Dychotomia „niskiej” i „wysokiej” kultury jest nadmiernym uproszczeniem, ponieważ nie wszystko wychodzące poza „niską kulturę” można zaklasyfikować jako „wysoką kulturę”.

- **„Popularna” w sensie „tradycyjny, przypominający ludowy lub folklorystyczny”** (= nie nowoczesny, nie zindustrializowany, itp.)

Problemy związane z takim podejściem: Wiele z tego rodzaju kultur nigdy nie było i nie są tak na prawdę „popularne”, lecz istnieją w niszach kulturowych.

- **„Popularna” w sensie „tłumaczący koncepcje naukowe i wyniki badań niewyspecjalizowanym lub nie będącym naukowcami odbiorcom”**. Jedynie niektóre części „kultury popularnej” mogą stanowić wynik „przełożenia” tematów naukowych na publiczne.

- **„Popularna” w sensie „kultury osób podporządkowanych”** (walka „ludzi” z klasami rządzącymi; oznacza to: „ludzi” jako obywateli, którzy opierają się represji lub dyskryminacji i walczą o swoje prawa, szacunek, wolność i równość)

Problemy związane z takim podejściem: Ta część nie reprezentuje całej kultury masowej i kultury popularnej w społeczeństwie.

- **„Popularna” w sensie „ofert proponowanych przez łatwo dostępną kulturę, przeznaczonych dla ogólnych, nieprofesjonalnych odbiorców i ludzi posiadających niski kapitał kulturowy (Bourdieu)”** (zmniejszenie barier kulturowych poprzez np. wspólne słownictwo i język, treści i pytania; uproszczenie, wizualizację, znajome rodzaje opowiadanych historii i schematy).

Inne podejście, podejmujące próbę usystematyzowania zjawiska „kultury popularnej”, zostało opracowane przez niemieckiego uczonego, Andreasa Dauma:

- „popularyzacja” jako cel oraz jako prezentacja (w szczególności w odniesieniu do języka, stylu)
- „popularna” w odbiorze i w rozpowszechnianiu

Zadanie: Omówić w grupach: W jakim sensie PCH można określić jako „popularne”?

Arkusz ćwiczeniowy 2

Popularne czasopisma historyczne (PCH): Część kultury historycznej społeczeństwa

Do przeczytania: Fernando Sánchez Marcos: Historical Culture (Kultura historyczna), URL:

http://www.culturahistorica.es/historical_culture.html

- „Historical culture” (Kultura historyczna): koncepcja teoretyczna pozwalająca zrozumieć obrazy z przeszłości, w ramach których *świadomość historyczna* [arkusz ćwiczeniowy 6] społeczności ludzkiej jest uprzedmiotowiona i zrozumiała. Ta sama społeczność ludzka może zostać wyróżniona z wykorzystaniem wielu kryteriów: np. narodowości, języka, religii, płci w ujęciu społecznym, klasy, pokolenia dzielącego te same doświadczenia, albo kultury bazującej na wspólnym dziedzictwie materialnym i symbolicznym. Z tego względu *kultura historyczna* w społeczeństwie uwzględnia wiele narracji i skupia się na odmiennych kwestiach.
- Badanie „kultury historycznej”: podejście do form, treści i przemian *kultury historycznej* w społeczeństwie, poszukiwanie np.
 - **czynników** ją tworzących, np. instytucji publicznych (takich jak szkoły, muzea, archiwa, akademie), zawodowych historyków lub innych osób (np. artystów, dziennikarzy), stowarzyszeń, firm komercyjnych ...
 - oraz ich **intencji** (np. komercyjnych, politycznych, estetycznych, tworzących tożsamość ...)
 - **mediów**, które odpowiedzialne są za jej rozpowszechnianie (np. wystaw upamiętniających wydarzenia, świąt związanych z wydarzeniami historycznymi, lecz również: powieści i filmów historycznych, muzyki (np. oper, piosenek), PCH, seriali telewizyjnych, gier komputerowych, podręczników szkolnych, ...)
 - **reprezentacji** przez nią popularyzowanych, oraz
 - jej **odbioru, wykorzystania, a nawet zmian zachodzących** w części obywateli.

! Część kultury historycznej społeczeństwa stanowi historiografia naukowa.

! PCH, jako zjawiska kultury historycznej, mogą być analizowane poprzez przyglądanie się czynnikom, mediom, przedstawieniom i odbiorowi, w każdym jednak przypadku uważnie należy rozważać relacje zachodzące pomiędzy podejściami.

- Wymiary kultury historycznej (Jörn RÜSEN)
 - wymiar kognitywny (wiedza na temat przeszłości i orientacja w czasie)
 - wymiar estetyczny (zbliżony do aspektów afektywnych świadomości historycznej)
 - wymiar polityczny (wykorzystywanie przeszłości do celów politycznych)

! Zjawisko kultury historycznej można analizować z punktu widzenia kognitywnego (historycznego), estetycznego (i afektywnego) oraz politycznego.

! W każdym zjawisku należącym do kultury historycznej te trzy wymiary są obecne i wzajemnie na siebie oddziałują.

! PCH stanowią część kultury historycznej społeczeństwa;

Dyskusja:

- „Jesteśmy otoczeni zjawiskami kultury historycznej.” Omów to stwierdzenie.
- Czy kultura historyczna wpływa na osoby należące do społeczeństwa nawet wtedy, gdy wiedzą o historii bardzo mało lub niemal nic?
- Jakie relacje w społeczeństwie zachodzą pomiędzy historiografią naukową i kulturą historyczną?
- Trzy wymiary kultury historycznej: czy mają one zastosowanie również do PCH?

- Czy możliwe jest powiązanie PCH z określonymi warstwami społecznymi? Jakie kryteria należałoby zastosować?
- Jaką rolę ogrywa komercyjna natura przedstawień historii w PCH?
- Spróbuj dokonać rozróżnienia pomiędzy koncepcją „kultury historycznej” i innymi pokrewnymi koncepcjami (np. kulturą pamięci). Wybór omawianych terminów zależy od dyskursu naukowego w Twoim kraju.

Zadanie:

Weź dowolny egzemplarz PCH publikowanego w Twoim kraju i spróbuj naszkicować jego profil, który byłby uznany za część kultury historycznej w Twoim społeczeństwie. Wykorzystaj koncepcje wymienione powyżej.

Arkusze ćwiczeniowy 3

Tematy historyczne wspólne dla Europy (EHC)

1. Co „Tematy historyczne wspólne dla Europy” tak naprawdę oznaczają?

Historia państw europejskich z całą pewnością nie była identyczna, jednak w wielu aspektach wspólna, można wyróżnić takie same procesy jednoczenia się, taki sam rozwój różnych instytucji i próby adoptowania narodowych faktów, do sposobu, jakie mają być one nauczane w szkołach. Państwa Europy posiadają wiele odmiennych doświadczeń historycznych, niemniej ścieżki, którymi ich historie kroczyły, często się przecinały. Gdy państwa europejskie wspominają te same fakty czy wydarzenia historyczne, często postrzegają je z różnych narodowych perspektyw. „Tematy historyczne wspólne dla Europy”: oznaczają te skrzyżowania ścieżek pamięci narodowej i kultur historycznych w Europie, gdzie te same zdarzenia historyczne są postrzegane z różnych narodowych punktów widzenia. Link: (30/06/2014): <http://www.theguardian.com/world/2014/jan/16/teaching-first-world-war>

„Tematy historyczne wspólne dla Europy” oferują wyjątkową możliwość spojrzenia na historię Europy z „kilku punktów widzenia”, które mogą pomóc promować ducha tolerancji i szacunek dla odmienności; budować uczniom krytyczne i autonomiczne oceny; uświadomić, że wizja przeszłości prezentowana w mediach może być zniekształcana z powodu różnych nieetycznych celów politycznych. Cytując słowa historyka Eric’a Hobsbawna można powiedzieć, że “ historia była wymyślana w wielu przypadkach.... świat jest dziś pełen ludzi, którzy wymyślają i zniekształcają fakty historyczne, a dzieje się tak dlatego, ponieważ ludzie, którzy tak robią, nie są tak naprawdę zainteresowani historią. Znacznie bardziej interesuje ich zrobienie dobrego wrażenia. Obecnie bardziej niż kiedykolwiek ważni są prawdziwi historycy, szczególnie ci ze sceptycznym nastawieniem” (Hobsbawn, E. (2002). Jest to cytat z jego tekstu „Man of the extreme century”, zamieszczonego w Observer, 22 września 2002).

2. Zadania dotyczące EHC obecnych w popularnych czasopismach historycznych (PCH)?

- Projekt EHISTO skoncentrowany był na dwóch tematach historycznych, które są powszechnie nauczane w większości krajów europejskich. Czy uważasz, że jest więcej takich tematów, które mogą być w podobny sposób analizowane i wykorzystywane do budowania umiejętności krytycznego, wielokulturowego myślenia wśród uczniów? Pomyśl o zagadnieniach, które są nauczane w twoim kraju i wybierz jedno lub dwa, które wydają Ci się najbardziej interesujące lub też najbardziej odpowiednie do zastosowanej metodologii. Czy której zagadnienia są bardziej „kontrowersyjne” od innych? Wyjaśnij swój wybór.
- Czy Twoim zdaniem wśród tematów poruszanych przez PCH w Twoim kraju obecne są EHC? Wyjaśnij swój wybór.
- Jeśli Twoim zdaniem EHC są poruszane przez PCH, z jakiego rodzaju problemami może się to wiązać? Wyjaśnij swój wybór.

- Spytaj osoby dorosłe, uczniów i rówieśników co myślą na temat publikacji ewentualnych EHC w popularnych czasopismach historycznych. Porównaj swoje pomysły z rezultatami uzyskanymi w czasie rozmów, jakie przeprowadziłeś.
- Porównaj swoje wyniki z rezultatami badania wyjściowego EHISTO (arkusz ćwiczeniowy 4). Zwróć uwagę na podobieństwa i różnice.
- Naskicuj plakat najbardziej popularnych EHC w europejskich PCH kierując się odpowiednimi ikonami w Internecie.

Arkusze ćwiczeniowy 4

Lista najpopularniejszych kwestii kluczowych PCM w porównaniu europejskim (Wyniki badania wyjściowego EHISTO)

1. Kwestie kluczowe w krajach partnerskich EHISTO, będące zarówno częścią programu nauczania, jak i PCH

- Kolumb i „wielkie odkrycia”
- Pierwsza wojna światowa
- Druga wojna światowa
- Holokaust
- Hitler
- Migracje

2. Kwestie kluczowe w krajach partnerskich EHISTO, będące zarówno częścią programu nauczania, jak i PCH w większości krajów partnerskich EHISTO

- Aleksander Wielki
- Religia Islamu
- Karol I Wielki
- Rekonkwista
- Krucjaty
- Wikingowie
- Wojny religijne po reformacji
- Monarchia absolutna (Ludwik XIV, król Francji)
- Rewolucja francuska
- Napoleon
- Rewolucja przemysłowa (zmiana warunków życia)
- Imperializm
- Kolonializm
- Kryzys kubański / Zimna wojna

Arkuszc ćwiczeniowy 5

Wykorzystanie historii w życiu codziennym (w oparciu o: Rolf SCHÖRKEN)

Wprowadzenie: Jeśli czytasz popularne czasopisma historyczne (PCH), dlaczego to robisz?
Jeśli rozmawiałeś z niektórymi osobami na temat wykorzystywania historii przez PCH, opowiedz o tym.

Według Rolfa Schörkena, wykorzystanie historii w życiu codziennym może pełnić różne funkcje, np. ...

- funkcję łagodzenia ciężaru, jakim jest życie codzienne (np. rozrywka, hobby, przyjemna ucieczka od życia codziennego)
- funkcję wspierającą wiedzę i pewność siebie (np. rozumienie podstaw historycznych i warunków bieżących)
- funkcję skłaniania do przemyśleń i zapewniania siebie o swojej tożsamości i przynależności społecznej
- funkcję stabilizowania grup społecznych poprzez integrowanie poszczególnych osób w ramach społeczności opartej na wartościach i pamięci
- funkcję wykorzystywania historii jako uzasadnienia wartości, postaw i stanowisk politycznych lub roszczeń
- funkcję obiektu przydającego prestiżu kulturowego (wyróżnienie społeczne, kody kulturowe)
- funkcję poszerzania własnych horyzontów intelektualnych.

Zadania:

Popularne czasopisma historyczne poszukują zysków komercyjnych.

- Zastanów się, w jaki sposób popularne czasopisma historyczne reagują na różne zainteresowania klientów powiązane z historią. Do analizy i wyjaśnienia swoich opinii użyj systemu SCHÖRKENA.
- Zastanów się, która z „funkcji” historii może stanowić niezbędny warunek wstępny dla ekonomicznego sukcesu PCH? Wyjaśnij swój wybór.
- Co może oznaczać idea sukcesu materialnego dla kultury historycznej?

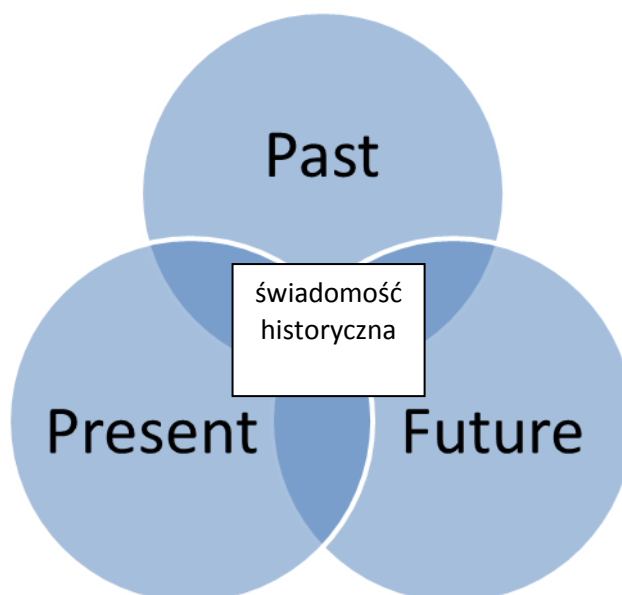
*Rolf SCHÖRKEN (*1928) to uznany niemiecki profesor, dydaktyk historii, badający, między innymi, wykorzystanie historii w życiu codziennym.*

patrz np. Schörken, Rolf: Geschichte in der Alltagswelt: wie uns Geschichte begegnet und was wir mit ihr machen, Stuttgart 1981 r. [Historia w życiu codziennym: w jaki sposób stawiamy czoła historii i jak ją wykorzystujemy].

Arkuszc ćwiczeniowy 6

Popularne czasopisma historyczne i idea świadomości historycznej

- Według Petera SEIXASA „Świadomość historyczną można zdefiniować
 - jako indywidualne i kolektywne rozumienie przeszłości,
 - kognitywne i kulturalne czynniki, które je kształtują,
 - a także historyczne rozumienie przeszłości w stosunku do rozumienia przeszłości obecnie i w przyszłości.”
(URL: <http://www.cshc.ubc.ca/about/>; Center for the Study of Historical Consciousness)

- Według Jörna RÜSENA świadomość historyczna dotyczy następującego rozumienia historii:
 - „Historia to łańcuch znaczących powiązań pomiędzy przeszłością, terażniejszością i przyszłością – a nie tylko pogląd na temat tego, co już było.
 - Jest ona przełożeniem przeszłości na terażniejszość, interpretacją dawnych realiów w kontekście koncepcji nieustającej zmienności historii,
 - która obejmuje przeszłość, terażniejszość i przewidywane przyszłe wydarzenia.”
(Rüsen, Jörn: Historical Consciousness. Narrative Structure, Moral Function, and Ontogenetic Development: w Peter Seixas (ed): Theorizing Historical Consciousness, Toronto 2004, 63-85, tutaj: 67).

! Świadomość historyczna ma *wymiar mentalny lub psychologiczny*, a jej (materialne) objawy nazywamy „kulturą historyczną”.

! Świadomość historyczna to nie tylko wiedza albo zainteresowanie historią samo w sobie. Dotyczy ona roli, jaką przeszłość odgrywa w życiu i tworzeniu tożsamości jednostek i zbiorowości społecznych – oraz tego, jak wykorzystujemy historię do zrozumienia terażniejszości i wyobrażania sobie przyszłości.

! Badania świadomości historycznej różnią się od badań historycznych i historiograficznych. W badaniach tych nie analizuje się przeszłości jako takiej, a raczej sposób rozumienia i stosunek ludzi do przeszłości.

- Hans-Jürgen PANDEL podzielił świadomość historyczną na **siedem wymiarów**. Dzięki zastosowaniu tego podziału na lekcjach, nauczyciele mogą metodycznie budować świadomość historyczną uczniów.

Uczniowie przede wszystkim powinni rozwinąć

- „świadomość czasu historycznego” (minimum: obserwowanie różnic między przeszłością, terażniejszością i przyszłością, umiejscowienie danego wydarzenia w kontekstach historycznych, orientacja w przedziałach czasu)
- „świadomość rzeczywistości” (rozdzielanie faktów i fikcji; zrozumienie roli źródeł historycznych w badaniach nad przeszłością);
- „świadomość historyczności” (świadomość historyczności, rozróżnienie między stałością i zmiennością, świadomość ciągłości i zmienności czasu);
- „świadomość znaczenia tożsamości” (świadomość przynależności do grupy społecznej i zależności od niej; świadomość tego, że każdą jednostkę z przeszłości lub terażniejszości należy postrzegać w kontekście przynależności do danej grupy społecznej);
- „świadomość wymiaru politycznego” (uwzględnienie aspektu władzy w życiu społecznym w przeszłości i terażniejszości)
- „świadomość wymiaru ekonomicznego i społecznego” (uwzględnienie wymiaru społecznego i ekonomicznego zbiorowości w przeszłości i terażniejszości, identyfikacja warunków społecznych i ekonomicznych w kontekście historycznym, np. nierówność społeczna i ekonomiczna);
- „świadomość moralną” (umiejętność rekonstrukcji dawnych wartości i norm moralnych oraz ich rola w historii).

! Niniejsza koncepcja okazuje się być użytecznym narzędziem do analizy ważnych aspektów (i tendencji) przedstawiania historii w PCH. Pomaga nam zrozumieć ważne aspekty przetwarzania „historii” w „przyjazny klientowi”, gotowy do sprzedaży produkt na prosperującym „rynku historycznym”.

- Jörn RÜSEN opracował teorię **czterech typów świadomości historycznej**, ustanawiając hierarchie rozumienia. Wyróżnia on
 - typ „tradycyjny”: uświadomienie sobie ciągłości tradycji (dzięki wykorzystaniu historii do poznania „starych” tradycji)
 - typ „egzemplaryczny”: wykorzystywanie przykładów znanych z historii do nauki lub dyskusji
 - typ „krytyczny”: krytyczna dekonstrukcja dominujących poglądów i interpretacji historii
 - typ „genetyczny”: wykorzystanie historii w celu zrozumienia ciągłości, zmiany, przyczyn i konsekwencji.

! Typy świadomości historycznej: „tradycyjny”, „egzemplaryczny”, „krytyczny” i „genetyczny” częściowo pokrywają się ze sobą.

! Niniejsza teoria okazuje się również być użytecznym narzędziem do analizy ważnych aspektów (i tendencji) przedstawiania historii w PCH. Pomaga nam zrozumieć ważne aspekty przetwarzania „historii” w „przyjazny klientowi, gotowy do sprzedaży produkt na prosperującym „rynku historycznym”.

Zadanie:

Wybierz dowolny artykuł z PCH. Przeczytaj go i spróbuj zastosować poniższe w grupie:

- koncepcja świadomości historycznej: Czy autor odnosi się do przeszłości, terażniejszości i przyszłości? Czy autor pokazuje, w jaki sposób omówienie danego tematu może wpłynąć na ukierunkowanie naszego życia obecnie? Być może opisana „historia” przypomina raczej scenariusz sztuki teatralnej?
- koncepcja „siedmiu wymiarów świadomości historycznej” Pandela:
 - Czy autor osadza historię w szerszym kontekście historycznym? Czy przedstawia ją w sposób umożliwiający czytelnikowi orientację w czasie?
 - Czy autor odnosi się do źródeł historycznych i debat akademickich w celu podkreślenia różnic między rzeczywistością a fikcją? Czy w historii zawarto elementy fikcyjne? Jakież?
 - Czy autor uwzględnia wzajemne oddziaływania zachodzące między ciągłością i zmianą? Czy też podkreśla brak ich wzajemnego oddziaływania na siebie?
 - Czy autor bezpośrednio lub pośrednio odnosi się do tożsamości czytelników, jako grupy określającej się terminem „my”? Kim są „oni”? Czy autor bierze pod uwagę tożsamość i samoświadomość postaci historycznych?
 - Czy autor poświęca uwagę aspektowi władzy? Czy podziwia władzę „wielkich ludzi”? Czy poświęca uwagę społecznym i historycznym warunkom dotyczącym wydarzeń i procesów historycznych, które opisuje?
 - Czy autor poświęca uwagę społecznym i ekonomicznym czynnikom oraz warunkom rozwoju historycznego?
 - Czy autor dokonuje jawnej lub niejawnej oceny moralnej? Czy dokonuje oceny według historycznych wartości i norm zachowania, czy też używa tych obowiązujących obecnie? Czy podąża za tendencją popularnych narracji historycznych do wyraźnego podziału na postacie „dobre” i „złe”, czy też jego podejście jest bardziej obiektywne?
- teoria czterech typów świadomości historycznej Rüsena :
 - Typ tradycyjny: Czy w artykule znajdują się jawne lub niejawne założenia na temat niezmienności czynników historycznych? (W popularnych narracjach historycznych często znajdujemy wyjaśnienia wydarzeń historycznych opierające się na założeniu, że historię „zawsze” tworzą „wielcy aktorzy”).
 - Typ egzemplaryczny: Czy autor przedstawia temat artykułu raczej jako „przykład”, np. ludzkiej natury lub pewnego okresu historycznego, zamiast wyjaśnić go na podstawie konkretnych warunków i procesów społecznych?
 - Typ krytyczny: Czy autor obala znane interpretacje i w zamian przedstawia swoje? Jak autor przeprowadzona krytykę – drogą uważnego omówienia dokumentów historycznych i wyników badań, czy też zwyczajnie cytuje sensacyjne twierdzenia?
 - Typ genetyczny: Czy celem przedstawionej historii jest umożliwienie czytelnikowi zrozumienia zmian historycznych oraz warunków i czynników, które na nie wpływają? Czy tekst artykułu pomaga w zrozumieniu konsekwencji krótkotrwałych, dalszych oraz dalekosiężnych, sięgających terażniejszości?

Dyskusja:

- Pomyśl o scenariuszu konkretnej lekcji historii. Skąd obserwator z zewnątrz będzie wiedział, że lekcja jest poświęcona 7 wymiarom świadomości historycznej Pandela?
- Spróbuj porównać ideę „świadomości historycznej” z terminami pokrewnymi, (np. umiejętność analizy źródeł historycznych, historyzm, tożsamość historyczna). Wybór terminów zależy od języka akademickiego używanego w Twoim kraju.

Dla dociekliwych:

Seixas, Peter (ed.): *Theorizing Historical Consciousness*, Toronto 2004.

Arkuszc ćwiczeniowy 7

Kompetencje międzykulturowe i perspektywy transnarodowe w nauczaniu historii

1. Kompetencja międzykulturowa w nauczaniu historii

Wprowadzenie:

W wyniku procesów migracji i powstania społeczeństw wieloetnicznych, „nauka międzykulturowa” i „kompetencje międzykulturowe” stają się coraz bardziej istotne. „Kultura” musi być rozumiana jako coś dynamicznego. Indywidualna „tożsamość kulturowa” jest równie dynamiczna, jak sama „kultura”. Różnice kulturowe nie są postrzegane jako problemy nie do przezwyciężenia, lecz jako wzbogacenie doświadczeń i wiedzy człowieka. Niejednorodność to „normalne” zjawisko społeczne.

Uczniowie, którzy wychowali się w różnych kulturach, chodzą na te same lekcje historii. Otwiera to ogromne możliwości uczenia się dla nich wszystkich.

Czego uczniowie powinni uczyć się na międzykulturowych zajęciach z historii?

Powinni móc

- akceptować i być odpornym na odmienności kulturowe;
- rozumieć, że nastawienie defensywne do „obcych” wypływa czasem z przystosowania do życia w społeczeństwie; że może być ono wykorzystywane przez niektóre siły do promowania nienawiści i nieufności wobec „innych” w celu manipulacji politycznej
- radzić sobie z nowymi standardami i wartościami oraz poszerzać własne perspektywy;
- zdobywać nową wiedzę na temat innych kultur i ich rozwoju w przeszłości;
- traktować konflikty i kontakty kulturowe z przeszłości jako podstawę wzajemnego zrozumienia;

Podsumowując, powyższe kroki mogłyby stanowić część „międzykulturowych kompetencji historycznych”.

Kompetencje te zachęcają do zwrócenia uwagi na co najmniej trzy aspekty:

1. Rozumienie „innych” i akceptowanie odmiennych sposobów myślenia, zachowywania się historycznie i/lub kulturowo „innych” osób. Całkowite zrozumienie nie jest oczywiście możliwe, jednak ważne jest podjęcie próby zrozumienia i zmniejszenia nieporozumień, ignorancji i manipulacji podejmowanych przez różne siły.
2. Rozumienie „innych” powinno stanowić początek dla nowego „zrozumienia siebie”, możliwego do osiągnięcia poprzez zastanowienie się nad własnym sposobem myślenia o historii w kontekście pochodzenia kulturowego.
3. Najważniejszą metodą nauki międzykulturowej jest „kilka punktów widzenia”, co oznacza, że odkrywanie wielu perspektyw wiąże się z uwzględnianiem materiałów źródłowych odzwierciedlających odmienne spojrzenia na dane zdarzenie historyczne. Dzięki różnym punktom widzenia reprezentowanym przez poszczególnych uczniów zwiększa się potencjał dydaktyczny klasy.

2. Perspektywy transnarodowe w nauczaniu historii

Wprowadzenie:

„Transnarodowy” oznacza „przekraczający granice państw narodowych”; „międzynarodowy” koncentruje się na relacjach pomiędzy i wśród państw narodowych.

Porównując najbardziej popularne tematy poruszane w krajowych czasopismach historycznych przeprowadzamy również porównanie międzynarodowe. „Tematy historyczne wspólne dla Europy” (EHC), odkryte dzięki dokonaniu porównania międzynarodowego, reprezentują zjawiska i trendy transnarodowe panujące w skomercjalizowanej kulturze historycznej w Europie.

Wprowadzenie „transnarodowych perspektyw” do nauczania historii oznacza promowanie zmiany spojrzenia, która stanowi niezbędny warunek wstępny do zrozumienia historii.

Dwustronna (lub wielostronna) zmiana perspektywy pomiędzy dwoma lub kilkoma państwami zostanie umocniona i pogłębiona poprzez zrozumienie tego, do jakiego stopnia pewne narodowe zjawiska historyczne stanowią część powszechnej historii, w której uczestniczą zarówno większe, jak i mniejsze narody.

„Tematy historyczne wspólne dla Europy” (EHC) oferują nauczycielowi i uczniom możliwość odkrycia, które z tematów obecnych w krajowym programie nauczania lub w PCH posiadają znaczenie transnarodowe albo europejskie. Prowokuje to pytanie: w jaki sposób te same tematy są przedstawiane w programach nauczania lub PCH w innych krajach europejskich.

Zadania:

1. Omówić w grupach: Które tematy poruszane w krajowym programie nauczania historii mogą mieć znaczenie międzykulturowe i transnarodowe w Europie? Wyjaśnij swoją opinię.
2. Omówić w grupach: W jaki sposób można wykorzystać EHC do promowania kompetencji międzykulturowych i perspektyw transnarodowych w kontekście nauczania historii? W grupach utwórz mapy myśli, a następnie, na koniec zintegruj je we wspólną mapę myśli.

Arkuszc ćwiczeniowy 8

Kryteria jakości w nauczaniu historii

1. Kryteria jakości nauczania historii zasugerowane przez Komisję Europejską

Aby nauczać historii w sposób, który przyczyni się do rozwoju krytycznego rozumienia historii, Komisja Europejska sugeruje, że uczniowie powinni rozumieć, że

- do przeszłości można podchodzić z różnych perspektyw, i z różnych perspektyw może być ona przedstawiana
- wydarzenia i postaci historyczne mogą być interpretowane na różne sposoby
- relacje z przeszłości, ze względu na samą swoją naturę, różnią się pomiędzy sobą z różnych powodów
- wizje i opinie na temat przeszłości są powiązane z czasem, w którym powstały i podlegają zmianom
- czasem napotkać można osoby lub organizacje, które przedstawiają przeszłość w świetle powiązanim z własnymi, współczesnymi celami
- wydarzenia z przeszłości często były rezultatem złożonych, a nie prostych, przyczyn
- twierdzenia dotyczące przeszłości muszą być poparte skrupulatnym wykorzystaniem dostępnych dowodów oraz zastosowaniem ustanowionych procedur służących weryfikacji tych dowodów
- nasza wiedza i rozumienie przeszłości często jest ograniczone; twierdzenia odnoszące się do przeszłości mogą charakteryzować się różnym stopniem pewności lub wiarygodności
- praca historyków zazwyczaj jest poddawana krytycznej analizie innych historyków

2. Normy jakości odnoszące się do podstawowych założeń (niemieckiej) dydaktyki historii

- **Źródła historyczne:** Prezentacja historii musi odnosić się do źródeł historycznych (dokumentów).
- **Kilka punktów widzenia na poziomie źródeł:** Prezentacja historii musi uświadczać, że na dowolne wydarzenie/proces historyczny patrzono z kilku perspektyw już w przeszłości (np. krucjaty: źródła dokumentujące muzułmański punkt widzenia a źródła przedstawiające chrześcijański punkt widzenia).
- **Kontrowersje dotyczące interpretacji historii:** Prezentacja historii musi uświadczać, że tak w przeszłości, jak i obecnie, dana interpretacja historii budzi kontrowersje, a także dyskusje naukowe i publiczne.
- **Wielość interpretacji przeszłości:** Prezentacja historii musi uświadczać, że mogą istnieć różne interpretacje przeszłości (zależnie od punktu widzenia, pochodzenia i kontekstu) nawet wtedy, gdy podstawy naukowe i metodologiczne są takie same.
- **Wielość przyczyn:** Prezentacja historii musi uświadczać, że nie ma jednej przyczyny wydarzenia lub procesu historycznego, zawsze jest ich wiele i wiele kontekstów.
- **Epistemologiczny stan historii:** Prezentacja historii musi uświadczać, że historii nie należy postrzegać jako całkowicie obiektywnej, po wsze czasy stałej, „prawdziwej” narracji historycznej, lecz

jako interpretację, która pozostaje zależna od bieżącego punktu widzenia nawet, gdy jest zgodna z najbardziej surowymi zasadami naukowymi.

- **Odniesienie do czasów współczesnych:** Prezentacja historii musi uświadamiać, że nasze postrzeganie historii oraz postrzeganie czasów współczesnych są ze sobą splecione na różnych płaszczyznach.

3. Normy jakości pochodzące od formalnych norm stosowanych w nauce jaką jest historia

- **Bibliografia:** Podawana jest pełna lista literatury wykorzystanej podczas pisania artykułu.
- **Cytat:** Cytaty ze źródeł i literatury specjalistycznej przedstawiane są w całości.
- **Brak mowy zależnej:** Mowa zależna nie powinna być używana, ponieważ historyk nigdy nie ma możliwości zajrzenia w prawdziwe przemyślenia postaci z przeszłości.

Arkuszy ćwiczniowy 9

Odróżnianie artykułów naukowych od popularnych

	NAUKOWY	WIADOMOŚCI LUB OPINIE	POPULARNY
Przykłady (tutaj: gazety i czasopisma amerykańskie)	American Economic Review Journal of Communication Educational Theory	New Republic Scientific American U.S. News & World Report	People Glamour Shape
Cel	- informowanie i relacjonowanie reszcie świata naukowego wyników z pierwotnych badań i eksperymentów	- udostępnianie ogólnych informacji wykształconym, laickim odbiorcom	- zapewnianie rozrywki lub perswazja - nie ukrywanym celem jest sprzedaż produktów lub usług
Cytowane źródła	- rzetelne przypisy i / lub bibliografie	- krótkie bibliografie zamieszczane od czasu do czasu	- bibliografie zamieszczane rzadko
Autorzy	- naukowcy lub badacze z określonej dziedziny lub specjalności	- autorzy zatrudniani przez magazyny lub wolni strzelcy, albo dziennikarze	- autorzy zatrudniani przez magazyny lub wolni strzelcy, albo dziennikarze
Język	- terminologia techniczna odpowiednia dla danej dziedziny - zakłada się, że czytelnik posiada podobne wykształcenie naukowe	- język dopasowany do wykształconych laików - brak nacisku na specjalizację, lecz zakładany jest pewien poziom wykształcenia	- prosty język, mający być zrozumiałym nawet dla osób posiadających minimalne wykształcenie
Wygląd artykułu	- wykresy, tabele i zdjęcia uwiarygodniające badanie - artykuły są długie, często ułożone w następnące części: streszczenie, przegląd literatury, metodologia, rezultaty, wnioski, bibliografia	- fotografie i ilustracje są wykorzystywane, by uwiarygodnić artykuł, lecz również do celów estetycznych, aby przyciągnąć czytelników - artykuły są zazwyczaj krótkie, czasem mogą być dłuższe, a nawet posiadać kilka części	- fotografie i ilustracje są wykorzystywane do celów estetycznych, mają przyciągać czytelników - krótkie artykuły pozbawione struktury
Wygląd czasopisma (jeśli dotyczy)	- prosty format, zazwyczaj czarno-biały - niewiele lub całkowicie pozbawiony reklam	- atrakcyjny, błyszczący format, duża ilość kolorów - wiele reklam skierowanych do odbiorcy ogólnego	- atrakcyjny, błyszczący format, duża ilość kolorów - wiele reklam skierowanych do odbiorcy ogólnego

Meriam Library California State University, Chico, URL: <http://www.csuchico.edu/lins/handouts/scholarly.pdf>.

Zadania:

1. Przeanalizuj różne rodzaje krajowych i międzynarodowych PCH i porównaj, w jakim stopniu odpowiadają one wymienionym powyżej (lub innym) cechom charakteryzującym styl popularny.
2. Omów: W jaki sposób prezentacja historii obecna w podręcznikach do historii wpasowuje się w ten system klasyfikacji?

Arkuszc ćwiczeniowy 10

Kryteria wykorzystywane do analizowania koncepcji historii zawarty w PCH

Do przeanalizowania koncepcji historii preferowanej przez PCH użyteczne może być

1. wykorzystanie Arkusza ćwiczeniowego 5: Wykorzystanie historii w życiu codziennym (Schörken), oraz
2. zadanie pytań podobnych do poniższych:
 - Czy historia jest prezentowana jako obiekt badań i dyskusji naukowych? lub
 - Czy historia jest prezentowana jako obiekt wspólnej pamięci i tożsamości? lub
 - Czy historia jest prezentowana jako obiekt interesujących, fascynujących i/lub zadziwiających „opowieści” i „ważnych wydarzeń”?
 - Czy historia jest przedstawiana jako środek umożliwiający lepsze zrozumienie życia w czasach obecnych?
 - Czy historia jest przedstawiana w demokratyczny sposób? Oznacza to, że historia byłaby przedstawiana w sposób pomagający czytelnikom zrozumieć, że każdy jest częścią procesu historycznego.
 - Czy historia przedstawia życie przeciętnej populacji oraz jej doświadczenia z życia codziennego? lub
 - Czy historia jest przedstawiana jedynie w odniesieniu do wąskiej grupy zamożnych, wpływowych i posiadających władzę ludzi, którzy „tworzą” historię?
 - Czy historia jest przedstawiana w „spersonalizowany” sposób? „Personalizacja” w kontekście dydaktyki historii i polityki oznacza stroniczne przypisywanie odpowiedzialności za zmiany historyczne i polityczne, lub mocy wpływania na takie zmiany, osobom indywidualnym, w szczególności wyróżniającym się postaciom.
 - Czy historia jest przedstawiana jako zasób obiektywnej i ustalonej wiedzy? lub
 - Czy historia jest przedstawiana jako wiedza pozostająca w stałej zależności od określonych punktów widzenia (czasu, miejsca, mentalności), przechodząca nieustanne przemiany?
 - Czy historia jest przedstawiana jako aspekt polityki, kultury, cywilizacji różnych ludów i narodów?
 - Czy spojrzenie na historię kładzie nacisk na charakter narodowy, europejski, czy globalny?

Zadania:

- Omówić w grupach: Jaki „rodzaj” historii powinien być oferowany laickim odbiorcom (także tym mniej wykształconym), aby spełnić ogólne normy jakości dotyczące przekazywania historii?
- Czy Twoim zdaniem ważne jest, że również media komercyjne, takie jak PCH, próbują sprostać normom jakości odnoszącym się do przekazywania historii? Wyjaśnij swoją opinię.
- Omów rezultaty analizy okładki: Jaki „rodzaj” historii jest oferowany odbiorcom?
- Przeprowadź wywiad z co najmniej dwoma osobami zadając im pytania: Jaka, Twoim zdaniem, jest rola historii w naszym społeczeństwie? Jaką rolę historia powinna ograć w naszym społeczeństwie? Po co uczyć się historii? Dlaczego rządy wszystkich krajów każą się młodym ludziom uczyć historii? (Wybór cytatów dotyczących celu uczenia się historii w szkole znajdziesz pod tym linkiem <http://www.uea.ac.uk/~m242/historypgce/purposes/purposesquotesintro.htm>.)

Arkuszy ćwicznioy 11

Sugerowane pytania (opracowane przez Terry'iego Haydna, University of East Anglia)

Ćwicznia dotyczące poniŹszych elementůw czasopism historycznych:

1. Analiza okładki
2. Analiza spisu treści
3. Analiza przedmowy redaktora naczelnego
4. Analiza ilustracji zamieszczonych na początku artykułu wstępnego (jeśli taki jest)
5. Analiza artykułu dotyczącego wiodącego tematu
6. Obraz własny czasopism .

1. Nadrzędne pytania

Pytania na temat jak uczniowie postrzegają czasopisma historyczne w porównaniu z innymi Źródłami informacji dotyczącymi przeszłości	Jak rzetelne/godne zaufania/wiarygodne sę czasopisma historyczne w porównaniu z filmami/programami telewizyjnymi/Internetem/Wikipedię? W jaki sposób określić można wiarygodność informacji? Co sprawia, że czasopisma historyczne dostarczają niepoprawnych informacji na temat przeszłości?
Czy istnieją artykuły zajmujące się innymi tematami, które mogą być przydatne w kontekście rozwijania w uczniach umiejętności międzynarodowych i krytycznej analizy mediów?	W jakim stopniu czasopisma historyczne (i poszczególne artykuły) sę zgodne z koncepcjami i kryteriami Komisji Europejskiej dotyczącymi „dobrego nauczania historii”?
Jakie „szczegóły” historyczne obecne sę w czasopismach, a brak ich w historii nauczanej w szkole?	Jaka część czasopism historycznych dotyczy tych aspektów historii, które nie sę poruszane w podręcznikach szkolnych (np. historia jedzenia, rozrywki, moda, kultura, itp.)
W jaki sposób można wykorzystać czasopisma historyczne do zachęcenia uczniów, aby sami szukali informacji, a nie jedynie uczyli się tego, co powie im nauczyciel lub absolutnie polegali na informacjach podanych w czasopismach?	Jakie inne opinie o danym człowieku/temacie sę Ci znane, które nie zostały podane w artykule? Co decyduje o tym, że dana relacja/wyjaśnienie jest uznawane za najbardziej dokładne? W jaki sposób przystosowałbyś ten artykuł do pracy z młodszymi/mniej uzdolnionymi uczniami? „W 200 słowach/na 5 slajdach PowerPointa streść główne tezy zamieszczone w artykule...”
Czy artykuł (lub inne historyczne Źródło informacji) ma charakter polemiczny czy zrównowaŹony?	
Czy możesz zidentyfikować sposoby, w jakie ludzie usiłowali zniekształcić historię lub wykorzystać ją do nieetycznych celów politycznych?	
Czy niektóre z czasopisma sę lepsze od innych? Dlaczego?	
Jakie sę opinie uczniów na temat wykorzystywania czasopism historycznych w nauczaniu historii?	Czy praca z czasopismami historycznymi jest dla uczniów interesująca i przyjemna? Czy w opinii uczniów

	czasopisma są przydatne? Jakiego rodzaju ćwiczenia powiązane z wykorzystaniem czasopism historycznych są dla uczniów najbardziej przydatne?
--	---

2. Sugerowane pytania na temat okładki

Projekt graficzny/układ okładki	Taki sam jak okładki podręczników czy inny? W jaki sposób czasopisma zachęcają czytelników do ich kupowania? Kim są „odbiorcy” czasopism?
Co jest uderzające? Czy obecne są jakieś elementy zwracające uwagę?	
Jakiego rodzaju materiały wizualne wykorzystywane są na okładce? W jaki sposób są wykorzystywane zdjęcia?	np. pojedyncze zdjęcie czy kolaż, kilka zdjęć, czy obrazy są współczesne, jakiego rodzaju obrazy są wykorzystywane (zdjęcia, obrazy, rysunki, wydruki, grafiki ...)
Jaki styl języka jest wykorzystywany?	np. obiektywny, poważny i informujący, sensacyjny, sceptyczny, wyjawiający, cytaty, sugerujący, mówiący bezpośrednio do czytelnika... „Popularny” czy „naukowy” w tonie? Jak styl ten wypada na tle informacji o historii zamieszczanych w gazetach codziennych?
Czy można zidentyfikować grupę docelową?	np. opierając się na jakości papieru lub na cenie?
Porównanie z podręcznikiem / być może nawet ze stronami wprowadzającymi poszczególne tematy w podręczniku szkolnym	Czy są znaczące różnice? Czy istnieją różnice w projektowaniu graficznym?

3. Sugerowane pytania na temat spisu treści

Ile miejsca poświęcone jest głównemu tematowi numeru?	Jaka jest liczba stron? Czy jest to „wydanie specjalne” skupiające się na określonym temacie lub osobie, czy też artykuły dotyczą różnych tematów?
Jaka jest struktura czasopisma? Z jakich części się składa?	Które części są najbardziej przydatne lub najbardziej interesujące (istnieje największe prawdopodobieństwo, że je przeczytasz)? Które części dają pewne pojęcie o tym, jakie jest „stanowisko” lub „tendencyjność” magazynu?
Czy autorzy są wymieniani z nazwiska?	Czy są podane ich kwalifikacje (np. „Dr”, „Profesor”, „ekspert d/s...” „Autor:...” oraz przynależność instytucjonalna (Uniwersytet w..., uzyskane dyplomy i nagrody)?
Jakie czcionki są używane? Czy może to mieć	

znaczenie?	
Jaki styl języka jest wykorzystywany?	np. obiektywny, powaŹny i informujący, sensacyjny, sceptyczny, wyjawiający, cytaty, sugerujący, mówiący bezpośrednio do czytelnika...
Jakiego rodzaju materiały wizualne są wykorzystywane na stronach zawierających spis treści? W jaki sposób obrazy są użyte? Czy obecne są odniesienia do tematu numeru?	np. pojedynczy obraz czy kolaŹ, kilka obrazów, czy obrazy są współczesne, jakiego rodzaju obrazy są wykorzystywane (zdjęcia, obrazy, rysunki, wydruki, grafiki ...)
Czy można zidentyfikować główną tematykę czasopisma? Czy jest ona inna, niŹ tematy zawarte w podręcznikach szkolnych?	Jakie „aspekty” historii są opisywane najczęściej? (Polityka/wojny/historia narodowa?) Czy artykuły odnoszą się do współczesnych kwestii i obaw? Czy daje się zauwaŹyć brak jakiś tematów historycznych, lub czy są one pomijane przez czasopisma?
Czy jest połoŹony silny nacisk na prezentacje postaci historycznych (personalizacja historii)? Porównaj z podręcznikiem.	Czy zachowana jest równowaga pomiędzy kobietami i mężczyznami w kontekście historii; czy historia jest przedstawiana jako „gównie tworzona przez mężczyzn”? Jakie obszary geograficzne są najczęściej opisywane – związane z danym krajem, Europą, historią świata? Czy brakuje któregoś z kontynentów lub historia któregoś z nich jest pomijana?

4. Sugerowane pytania na temat przedmowy redaktora naczelnego

W jaki sposób autor zwraca się do czytelnika?	Formalnie, akademicko, naukowo? Czy świadomie tego unika, by nie zrazić pewnej grupy czytelników?
Jaki styl języka jest wykorzystywany?	np. obiektywny, powaŹny i informujący, sensacyjny, sceptyczny, wyjawiający, cytaty, sugerujący, mówiący bezpośrednio do czytelnika... Czy można znaleźć przykłady „manipulacji językowej”?
W jaki sposób przedstawiany jest zespół autorów?	
Jaką wagę przykładana jest do naukowego charakteru czasopisma ?	W jaki sposób podkreśla się autorytet osób piszących? Czy wspomina się istnienie „praktyków” w środowisku historyków? Dlaczego nie są prezentowani w czasopismach „popularni” historycy o wysokiej renomie zawodowej (np. David Irving)?
W jaki sposób uzasadniony jest wybór tematu numeru? W jaki sposób ten temat jest zawęŹany? Czy aspekty kluczowe (jeśli takie są) są uzasadnione?	Gorący temat? Znaczenie w odniesieniu do czasów współczesnych?
Czy na podstawie stwierdzeń zawartych w przedmowie	

redaktora naczelnego można zidentyfikować poglądy społeczne/polityczne czasopisma? Jeśli tak, jakie tendencje można zidentyfikować?	
Czy można znaleźć jakiegokolwiek stwierdzenia dotyczące poglądów redaktora naczelnego na temat historii? Jeśli tak, jakie to są poglądy?	

5. Sugerowane pytania na temat grafiki (początkowa podwójna strona)

Jak wygląda źródło obrazu?	
Jakie podpisy znajdują się pod obrazami?	
Jaki jest stosunek obrazów do tekstu?	
Jaką funkcję pełni obraz?	Komunikatu, estetyzacji, ładunku emocjonalnego, ilustracji, źródła, manipulacji obrazu (np. efekt sepii)

6. Sugerowane pytania na temat artykułu redakcyjnego

Jak wygląda jego układ graficzny?	Nagłówki akapitów, kolumny, okienka informacyjne
Jaki styl języka jest wykorzystywany?	np. obiektywny, poważny i informujący, sensacyjny, sceptyczny, wyjawiający, cytaty, sugerujący, mówiący bezpośrednio do czytelnika, długość zdań, struktura zdań, żargon, słowa obce...
Czy obecny jest narrator? W jaki sposób narrator jest przedstawiany?	Brak focalizacji, wewnętrzna focalizacja, zewnętrzna focalizacja, mowa postaci, myśli lub cytaty postaci?
Czy występują słowa wypowiedane przez postaci i mowa niezależna? Czy autor używa personalizacji?	
Czy podawane są nazwiska?	
Jaki jest stosunek obrazów do tekstu w artykule redakcyjnym?	
W jaki sposób obrazy są użyte?	np. pojedynczy obraz czy kolaŹ, kilka obrazów, czy obrazy są współczesne, jakiego rodzaju obrazy są wykorzystywane (zdjęcia, obrazy, rysunki, wydruki, grafiki ...)
Czy struktura artykułu odnosi się do tematu numeru, czy polemizuje z tematem?	Czy artykuł prezentuje autorytatywną opinię na temat danej osoby lub wydarzenia, czy raczej wkład do dyskusji o tej osobie lub wydarzeniu?

<p>Czy użyte zostały źródła i cytaty? Czy odwołanie do różnych źródeł wprowadza wątpliwości? Czy aspekty fikcyjne lub niepewne historycznie są dostatecznie zaznaczone oraz czy postawione zostały pytania otwarte? (Świadomość rzeczywistości)</p>	
<p>Czy porównanych zostało kilka źródeł i zostały zaprezentowane /zaznaczone odmienne opinie? (kilka punktów widzenia)</p>	
<p>Czy przedstawionych zostało kilka punktów widzenia? Czy perspektywa ulega zmianie?</p>	
<p>Czy prezentowane są odmienne zdania (kontrowersja)?</p>	
<p>Czy zmiany dotyczące postrzegania tematu/postaci na przestrzeni dziejów zostały omówione? Czy nowe informacje zostały odpowiednio zaznaczone? (Świadomość historyczności)</p>	<p>Czy wykorzystane zostały możliwości, by wskazać, że z czasem opinie na temat postaci historycznych, wydarzeń i problemów ulegają zmianom? Czy wyraźnie zaznaczona została koncepcja „rewizjonizmu”?</p>
<p>Czy omówione zostały relacje ekonomiczne i inne wzajemne zależności? (Świadomość ekonomiczna?)</p>	
<p>Czy wymieniane są daty oraz czy czynione są odniesienia do wcześniejszych lub późniejszych wydarzeń? Czy istnieje liniowy, chronologiczny porządek? (Świadomość czasu)</p>	
<p>Czy w artykule są zawarte osądy?</p>	
<p>Jakie podejście do tematu zostało wybrane?</p>	<p>Społeczne / polityczne / kulturowe / indywidualne / ekonomiczne, czy historii militarnej? Przykłady?</p>
<p>Czy czasopisma zachęcają do dalszego czytania na dany temat?</p>	<p>Czy na końcu artykułu zamieszczone zostały łąca do innych źródeł (w innych wydaniach magazynu, lub w innych źródłach – Internecie, książkach, itp.). Czy zamieszczone zostały odniesienia do źródeł, które są wymieniane w artykule?</p>
<p>Porównaj z podręcznikiem:</p>	<p>np. czy uwzględnione zostały stwierdzenia przeciwne do tych prezentowanych w podręczniku, czy czasopismo historyczne i podręcznik prezentują różne interpretacje historii, czy osoby indywidualne są przedstawiane w zróżnicowany / tendencyjny sposób w obu mediach, czy nacisk jest kładziony na różne aspekty tego samego zjawiska?</p>

7. Sugerowane pytania na temat imagu czasopisma

Czy wskazana jest grupa docelowa?	
Czy czasopisma wykorzystują wizualizację?	
Czy czasopismo nadaje sobie naukowy charakter? W jaki sposób zapewniane jest podejście naukowe w mniemaniu czasopisma?	
Jakie cele czasopismo sobie stawia zajmując się popularyzacją historii? Jaką funkcję, w odniesieniu do powyższego pytania, czasopismo chce pełnić w życiu czytelnika?	np. odniesienie do życia współczesnego, ożywanie historii np. rozrywka, zdobywanie wiedzy, relaks

8. Sugerowane pytania na temat stron internetowych czasopism

Czy czasopismo posiada własną stronę internetową?	
Jakie funkcje ta strona oferuje?	Indeks artykułów? Podcasty? Blogi, na których czytelnicy mogą komentować artykuły? Czego można dowiedzieć się z komentarzy dotyczących artykułów? Czy niektóre tematy (włącznie z dwoma tematami wybranymi jako główne) są w jakiś sposób „kontrowersyjne”?
Czy strony internetowe czasopism są użyteczne?	W jaki sposób uczniowie korzystają ze stron internetowych czasopism?

Arkuszc ćwiczeniowy 12

Porównanie przystępności językowej i zrozumiałości artykułów zawartych w PCH i w podręcznikach szkolnych, dotyczących tego samego tematu historycznego

- Wybierz tekst z podręcznika i artykuł PCH dotyczące tych samych kwestii historycznych. W małych grupach omów, który z tekstów jest łatwiejszy do zrozumienia. Wyjaśnij swoją ocenę.
- Znajdź w Internecie bezpłatny „readability calculator” (narzędzie obliczające przystępność językową), który dotyczy Twojego języka.
 - Wybierz jedno lub dwa narzędzia obliczające przystępność językową, a następnie porównaj przystępność językową tekstów dotyczących tego samego tematu EHC – jeden z podręcznika i drugi z PCH publikowanego w Twoim kraju.
 - Uzyskane wyniki omów w małych grupach.
 - Omów zagadnienie jaką przystępność językową mają teksty ferowane nauczycielom historii, a także jakie ograniczenia wiążą się z tymi narzędziami.
- Przeanalizuj i porównaj wybrane teksty z PCH i z podręcznika do historii wykorzystując poniższe kryteria odnoszące się do zrozumiałości tekstów:
 - „Prostota” tekstu:**
 - proste a złożone przedstawienie tematu
 - krótkie, proste zdania a długie, zawile zdania
 - powszechnie używane słownictwo a nieznanne słowa
 - zwroty techniczne wyjaśnione w słowniczku a brak objaśnień zwrotów technicznych
 - konkretny a abstrakcyjny charakter
 - jasne a abstrakcyjne zwroty
 - „Struktura i porządek” w tekście:**
 - posiadający strukturę a pozbawiony struktury
 - logicznie spójny a chaotyczny
 - ułożony w przejrzysty sposób a zagnatwany
 - dobre rozróżnienie pomiędzy kluczowymi i mniej ważnymi informacjami a słabe rozróżnienie pomiędzy takimi rodzajami informacji
 - tekst trzyma się tematu przewodniego a tekst odchodzi od tego tematu
 - przejrzysta sekwencja a brak przejrzystej sekwencji
 - „Zwięzłość” i „treściwość”**
 - zbyt krótki a zbyt długi
 - skupiony na kluczowych kwestiach a odbiegający od kluczowych kwestii
 - podsumowanie a długa i zawiła forma
 - wszystkie słowa są potrzebne a wiele słów, które można by pominąć
 - „Stymulujące dodatki”**
 - stymulujący charakter a poważny charakter
 - interesujący a bezbarwny
 - zróżnicowany a konsekwentnie neutralny
 - osobisty a bezosobowy

Dalsze zadania:

- Wyniki porównania podręcznika i czasopisma omów w grupach.
- Omów: Czy ze sposobu, w jaki historia jest prezentowana w czasopismach, można nauczyć się czegoś o nauczaniu historii?

Arkusze ćwiczniowy 13

Stosowanie metaforycznego języka w popularnych czasopismach historycznych (PCH): Tropy literackie / semantyczne figury retoryczne

Według Haydena White'a, słynnego historyka, a także innych historyków, w prezentacjach narracji historycznych obecne są cztery „główne tropy”. Są one również użyteczne w przypadku artykułów PCH.

1. Metonimia

Metonimia to semantyczna figura retoryczna, w której rzecz lub idea nie są nazywane nazwą własną, lecz raczej z wykorzystaniem nazwy czegoś, co jest z nimi powiązane znaczeniowo. Na przykład, jako reprezentacja rządu danego kraju często używana jest stolica tego kraju, np. „Westminster” w przypadku Parlamentu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii.

2. Synekdocha

Jest to semantyczna figura retoryczna, w której termin stanowiący nazwę części danego przedmiotu odnosi się jego całości lub na odwrót. Na przykład, termin „Holandia”, będący nazwą regionu Niderlandów, często używany jest w odniesieniu do całego kraju.

3. Metafora

Metafora to semantyczna figura retoryczna zawierająca sugerowane porównanie, w której słowo lub wyrażenie, zazwyczaj i przede wszystkim używane w odniesieniu do jednego przedmiotu jest stosowane do innego przedmiotu, na przykład: „zasłona nocy”. Metafora jest rodzajem analogii, ściśle powiązanej z innymi retorycznymi figurami.

4. Ironia

Ironia to semantyczna figura retoryczna, w której słowa są wykorzystywane w taki sposób, że ich zamierzone znaczenie różni się od faktycznego ich znaczenia. Mówiąc prosto, jest to różnica pomiędzy pozorami i rzeczywistością. Istnieją różne rodzaje ironii.

Zadania:

1. Praca w grupach: Spróbuj znaleźć jak najwięcej przykładów czterech wspomnianych tropów w wybranych materiałach z podręcznika i PCH (wykorzystaj materiały napisane w swoim języku). Porównaj swoje wyniki.
2. Omów: Retoryka jest definiowana jako sztuka mająca na celu wspomóc umiejętności pisarzy lub mówców, którzy chcą przekonać, lub zmotywować, określonych odbiorców w danej sytuacji używając zamierzonych efektów. Jakie, Twoim zdaniem, możliwości, ograniczenia i zagrożenia dla uczniów wiążą się z tak retorycznym prezentowaniem historii w czasopismach.

Arkuszcwiczeniowy 14

Opinia literatury specjalistycznej na temat PCH ... Sugerowano, że ...

Niektóre znaczące cechy prezentacji historii publikowanych w popularnych czasopismach historycznych

- PCH preferują tematy pasujące do schematu „dobrych, zapewniających rozrywkę historii”. Innym tematom historycznym, nie pasującym do tego schematu, poświęca się mało miejsca.
- PCH nie zamierzają „popularyzować” nowych odkryć naukowych wśród ogółu społeczeństwa; swoje tematy łączą raczej z „popularnym” rozumieniem historii, poza które nie wychodzą.
- PCH przede wszystkim pełnią rolę popularnej rozrywki wśród ogółu społeczeństwa.
 - Opowiadają „historie” na temat osób i tego, jak doszło do pewnych wydarzeń. Zapominają jednak wspomnieć o tym, dlaczego do czegoś doszło, a także nie klasyfikują, ani nie oceniają zdarzeń. W tym wydaniu historia staje się wydarzeniami współczesnymi przebranymi w kostiumy.
 - PCH w większości preferują tę wersję historii, która nadmiernie podkreśla rolę wspaniałych mężczyzn, a pomijana jest rola społeczeństwa, ogółu populacji i życia codziennego.
 - „Historie” najczęściej tworzone są z małego zestawu powszechnie wykorzystywanych narracji i fabuł o określonych strukturach.
 - Zachodzące zmiany można w dużej mierze wytłumaczyć zaistniałymi wydarzeniami i działającymi postaciami historycznymi niż trudnymi do obserwacji długoterminowymi procesami ekonomicznymi i społecznymi
 - „Opowieści” generalnie oparte są na personalizacji, dramatyzacji, ładunku emocjonalnym, napięciu i poszukiwaniu sensacji.
 - Niektóre z PCH preferują tajemnice i sekrety lub podglądanie życia prywatnego bohaterów przez dziurkę od klucza.
 - PCH wykorzystują język retoryczny z emocjonalnym i moralnym zabarwieniem, zbliżony do codziennego rozumienia historii i trzymają się starych frazesów i stereotypów. Wykorzystywany język unika specjalistycznych zwrotów i obcych słów.
 - Artykuły oferują raczej przejrzyste zilustrowane szczegóły, a nie szczegółowe informacje.
 - Artykuły zawierają rekonstrukcje myśli, emocji i doświadczeń postaci historycznych. Rekonstrukcje te często są mniej lub bardziej fikcyjne, a linia pomiędzy informacjami popartymi dowodami i elementami fikcyjnymi zaciera się.
 - PCH często nie podają żadnych odniesień bibliograficznych, ani cytatów.
 - Bardzo niewielka jest rola w PCH źródeł historycznych i ich rzetelności; okryć naukowych; ograniczeń, jakim podlega wiedza historyczna lub dyskursów krytycznych.
 - Obrazy często nie są powiązane z tekstem i nie są przedstawiane jako źródła graficzne, lecz tylko i wyłącznie jako ilustracje (często zamieszczane bez jakiegokolwiek wyjaśnienia).
 - „Opowieści” często potwierdzają tradycyjne wartości i tradycyjne koncepcje ról płci bez głębszego przemyślenia tematu.
 - Artykuły PCH często unikają konstruktywnego charakteru narracji historycznych, by zdobyć zainteresowanie.
 - Artykuły PCH najczęściej nie biorą pod uwagę norm jakości dotyczących przekazywania historii niedoświadczonym czytelnikom. Ma to zastosowanie w szczególności do różnych punktu widzenia.

Zadania:

- Omów listę cech: Które z nich zostały potwierdzone przez rezultaty Twojej analizy przeprowadzonej w trakcie seminarium?
- Omów: Do jakiego stopnia wymienione powyżej cechy wynikają z komercyjnego charakteru PCH?
- Omów: Czy podobne struktury można spotkać w mediach wykorzystujących inne formy przekazu, ale przedstawiające historię w sposób komercyjny (np. filmy, telewizja)?
- Omów: Czy dydaktycznie uzasadnione, lub użyteczne, byłoby zastosowanie komercyjnego sposobu przekazywania historii, takiego jak w PCH, w nauczaniu historii w szkole?
- Omów: Czy uważasz, że PCH mogłyby przedstawiać tematy w bardziej naukowej i poważny sposób, jednocześnie nie tracąc atrakcyjności w oczach swoich klientów? Jak to zrobić?
- Omów: Czy sposób przekazywania historii przez PCH mógłby być inspiracją w przypadku nauczania historii w szkole?

Arkusze ćwiczeniowy 15

Umiejętności krytycznej analizy mediów

Dyskusja w grupie: Omów pytania dotyczące tego czy i w jakim stopniu uczniowie potrafią zidentyfikować manipulację i propagandę zawartą w środkach masowego przekazu. Jako przykładu użyj badania dotyczącego krytycznego czytania w Wielkiej Brytanii.

Jak wielkim problemem jest czytanie krytyczne w Wielkiej Brytanii?

Ofcom 2013¹

- 82% dzieci w wieku 12 - 15 lat wierzy, że wszystkie, lub większość, stron internetowych, z których korzystają do robienia zadań szkolnych/domowych, zawiera prawdę.
- 32% wierzy, że jeśli jakieś informacje są pokazywane przez wyszukiwarkę internetową, informacje te muszą być prawdziwe.
- 23% nie ma pewności lub nie zastanawiało się nad kwestią prawdziwości informacji.

Bartlett i Miller, 2011 r.: 3²

„Nie są zdolni znaleźć informacji, których szukają, lub zaufać swoim pierwszym działaniom.... Nie potrafią rozpoznawać tendencyjności i propagandy ... w rezultacie, zbyt często ulegają wpływowi informacji, które powinni prawdopodobnie odrzucić. Sprawia to, że są podatni na pułapki i zasadzki ignorancji, fałszu, oszustw i szwindli. Nieścisła treść, błędne informacje online i teorie spiskowe... zaczynają pojawiać się w klasach szkolnych.”

Ofsted, 2006: część 4.2.7³

„Office for Standards in Education (Ofsted - urząd zajmujący się kontrolą instytucji oświatowych) uznał rozwój umiejętności inteligentnego radzenia sobie z informacjami przez młodych ludzi oraz umiejętność zdobycia niezależności intelektualnej za jedne z najważniejszych funkcji nauki historii w szkole; umiejętność 'krytycznego i uczciwego wykorzystania dowodów, a także prezentowania odmiennych poglądów. Przede wszystkim, historia musi uczyć młodych ludzi umiejętności podejmowania własnych decyzji.”

Zadania:

- Spróbuj zorientować się, czy w Twoim kraju prowadzone było analogiczne badanie i jakie były jego wyniki?
- Co sądzisz o tym: Jak i w jakim zakresie wykorzystanie PCH mogłoby pomóc w rozwoju krytycznej analizy mediów wśród uczniów?

¹ Link: Ofcom (13/12/2013): <http://stakeholders.ofcom.org.uk/market-data-research/market-data/communications-market-reports/cmr13/uk/>.

² Bartlett, Jamie; Miller, Carl: truth, lies and the internet a report into young people's digital fluency (Prawda, kłamstwa i Internet - raport na temat biegłości w zakresie korzystania z informacji cyfrowych wśród młodych ludzi), Londyn 2011 r.. http://www.demos.co.uk/files/Truth_-_web.pdf (13/12/2013).

³ Link: Ofsted (13/12/2013): <http://www.ofsted.gov.uk/resources/ofsted-departmental-report-2006-07>.